

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

Diplomová práce

Otázka rodiny ve vztahu k podpoře čtenářství u dítěte na 1. stupni ZŠ

Vypracovala: Kateřina Trávníková

Vedoucí práce: PhDr. Miluše Vítečková, Ph.D.

České Budějovice 2014

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Batelově, 27. června 2014

Kateřina Trávníková

Poděkování

V první řadě bych chtěla poděkovat vedoucí mé práce PhDr. Miluši Vítečková, Ph.D. za kvalitní vedení, pomoc, podporu, cenné rady a rychlé jednání.

Dále bych chtěla poděkovat rodičům, kteří mi poskytly rozhovory pro realizaci mého výzkumu.

V neposlední řadě bych chtěla poděkovat svým rodičům a Evě Filové za pomoc a oporu při práci.

ABSTRAKT

Cílem této práce je zjistit situaci v rodinách v souvislosti se čtenářstvím u dětí, navštěvujících 1. stupeň ZŠ. Teoretická část je věnována počátkům dětského čtenářství, vzniku a rozvoji čtenářství, významu čtenářství. Dále je zaměřena na samotný proces čtení, čtenářské návyky i poruchy čtení. Důležitou část tvoří vývoj dětské četby a jednotlivá vývojová období. Nesmíme zapomínat ani na prvky ovlivňující čtenářství. Poslední kapitola je zaměřena na výzkumy čtenářské gramotnosti, které byly v České republice prováděny. Jedná se o výzkumy PISA (2000) a PIRLS (2001). Praktická část přináší výsledky kvalitativního šetření, které je zaměřeno na postoj rodičů ke čtení, na vztah ke knihám a celkovou motivaci dítěte. V závěru diplomové práce je zamyšlení nad dnešním postojem dětí ke čtení a návrh možných postupů ke zlepšení přístupu dětí ke čtení.

Klíčová slova

- Čtenář
- Čtenářství

ABSTRACT

The aim of this thesis is to find out the situation in families with relation to reading of children who attend the first stage of basic school. The theoretical part is devoted to the beginning of children's reading, formation and development of reading, importance of reading. Thereafter it is focused on the process of reading, reader's habits and reading disabilities. Development of children's reading and individual developmental periods form an important part. We shouldn't forget the elements which influence reading. Last chapter is focused on the research of reader's literacy which was carried out in the Czech Republic. That is PISA (2000) and PIRLS (2001). The practical part brings results of qualitative investigation which is focused on the parent's attitude to reading, relation to books and general motivation of children. At the end of the thesis there is reflection on the present attitude of children to reading and suggestion of possible techniques for improvement of children's attitude to reading.

Keywords:

- Reader
- Reading

OBSAH

ÚVOD	8
1 POČÁTKY DĚTSKÉHO ČTENÁŘSTVÍ.....	9
1.1 Vznik a rozvoj čtenářství.....	9
1.1.1 Kdy čtenářství vzniká.....	10
1.1.2 Jak čtenářství vzniká nebo nevzniká.....	12
2 DĚTSKÉ ČTENÁŘSTVÍ A JEHO VÝZNAM	14
2.1 Psychologie čtenáře.....	14
2.2 Proces čtení a čtenářské návyky	15
2.3 Poruchy čtení	16
3 VYMEZENÍ POJMŮ	18
3.1 Čtenář	18
3.2 Čtenářství.....	18
3.3 Četba.....	19
3.4 Působení četby	20
4 VÝVOJ ČETBY DÍTĚTE.....	21
4.1 Předčítání.....	21
4.2 Dítě již umí číst a je schopné číst si samo	23
4.3 Dítě je čtenářem a hledá další cestu	25
5 JEDNOTLIVÁ VÝVOJOVÁ OBDOBÍ A ČTENÁŘSTVÍ.....	27
5.1 Věk předčtenářský.....	27
5.2 Mladší školní věk	30
5.3 Střední školní věk.....	32
5.4 Starší školní věk	33
6 PRVKY OVLIVŇUJÍCÍ DĚTSKÉ ČTENÁŘSTVÍ	34
6.1 Rodina	34
6.2 Škola.....	35

6.3	Knihovna	36
6.4	Vrstevníci.....	37
6.5	Volný čas a místo knihy v něm.....	38
6.6	Média.....	38
7	CO UKÁZALY VÝZKUMY	40
8	METODIKA.....	42
8.1	Cíl výzkumu.....	42
8.2	Charakteristika výzkumu.....	43
8.3	Metoda výzkumu.....	44
8.3.1	Metoda rozhovoru	45
8.3.2	Analýza dat a kódování	45
9	VÝSLEDKY	47
9.1	Vliv prostředí	47
9.2	Čtení rodičů, sourozenců.....	50
9.3	Vliv rodičů.....	53
9.4	Vliv osobnosti samotného dítěte.....	60
9.5	Utváření postoje dítěte ke čtení.....	62
9.6	Vliv školy, okolí.....	63
9.7	Shrnutí	64
10	DISKUSE.....	65
	ZÁVĚR.....	68
	POUŽITÉ ZDROJE	70
	SEZNAM TABULEK	72
	POUŽITÉ ZKRATKY	73
	SEZNAM PŘÍLOH.....	74

ÚVOD

Tématem diplomové práce je „Otázka rodiny ve vztahu k podpoře čtenářství u dítěte na 1. stupni základní školy“. Toto téma jsem si zvolila proto, že si myslím, že čtenářství je velmi důležité a mnoho dětí dává přednost spíše počítači či televizi před psanou literaturou.

Přestože se děti učí číst až na základní škole, je jejich čtení nemalou mírou ovlivňováno rodinou. Rodina je pro dítě velmi důležitá a provází ho celým životem. Dítě neustále rodiče sleduje a snaží se je napodobovat. Když vidí, že si rodiče čtou, bude si chtít také číst a jeho motivace a zájem o knihu poroste.

Čtení by mělo být pro dítě aktivitou, kterou dělá rád, protože ho zajímá a baví ho poznávat nové věci či dozvědět se zajímavé informace. Na začátku si prohlíží lepoporela, obrázkové knihy a později si čte knihy, které ho zajímají a baví. Proto je vhodné začít tak brzy, jak jen je to možné, aby se z pasivního posluchače stal aktivní čtenář. Děti velmi baví, když jim dospělí čtou pohádky či příběhy. Je však škoda, že s tím někteří rodiče přestanou velmi rychle, protože si myslí, že jejich dítě už je na to velké. Neuvědomují si však, že když dítěti čtou, udržují s ním vztah, napomáhají k rozvoji jeho fantazie a dávají mu možnost přemýšlet nad příběhem a jeho dějem.

Vedla jsem rozhovor s dvaceti rodiči. Někteří byli sdílnější, jiní méně. Snažila jsem se zachytit rodinnou situaci, ve které dítě žije. Dále celkový vztah rodičů ke knize, jejich čtenářský zájem i to, jak dítě motivují k četbě. Myslím si, že dnešní doba si čtenářskou vyspělost žádá. Proto jsem byla mile překvapena s výsledky svého šetření. S rodiči byla příjemná spolupráce, snažili se odpovídat na mé otázky bez ostychu a ve všem mi vyšli vstříc.

„... kniha je krásná věc, krásný doplněk interiéru, ale i část vzdělání ...“

(Dana, 32 let, tři děti - 11, 9, 2 roky)

1 POČÁTKY DĚTSKÉHO ČTENÁŘSTVÍ

Matějovicová (2012) uvádí ve svém článku „Kniha sama nikoho nekazí ani nevychovává“ rozdíl mezi čtenářskou dovedností a čtenářstvím samotným. Čtenářská dovednost je schopnost přečíst text, pochopit jeho obsah a smysl. Čtenářstvím rozumíme osobní vztah k literatuře, který si dítě svobodně vytváří. Rozvoj čtenářských dovedností je záležitostí především školy. Zvládnutí těchto dovedností je jedním z předpokladů prohlubování vztahu dítěte ke knize, a tedy i rozvíjení dětského čtenářství, základem je však samotná gramotnost dítěte. Úroveň jeho čtenářských dovedností rozhoduje o tom, nakolik bude dítě schopno přijímat a zpracovat informace, vzdělávat se apod.

Zatímco osvojení čtenářských dovedností je úkolem školy, v případě dětského čtenářství a jeho kvality je určující a rozhodující vliv rodiny. Poznat znamená prožít, pochopit, zaujmout vlastní stanovisko a názor, najít osobní vztah k poznávanému. A na to dítě potřebuje nesmírné bohatství podnětů, jen díky nim se může přiblížit ke světu. Množství podnětů, které dítě dostává, získává od svého okolí a nemalou měrou hlavně od rodiny. A proto je vhodné nabídnout dítěti knihu. Kniha umožňuje silný citový zážitek i míru budoucí citovosti. Rodina má důležitou roli. Z rukou citlivých rodičů se kniha může stát významným prostředkem rozvoje dětské osobnosti i kultivace rodinných vztahů. A to stojí za to, abychom čtenářství dětí rozvíjeli a podporovali celý život (Matějovicová, 2012).

1.1 Vznik a rozvoj čtenářství

Čtenářství vzniká ještě dříve, než dítě dovede číst a než si vůbec uvědomuje, co čtenářství je. Vztah k četbě je výsledkem mnoha činitelů, zdaleka ne pouze toho, že dítě zná písmenka a dovede je „rozluštit“, poznat, co znamenají složená do slov a vět. Na vztahu dítěte k četbě se podílí celkové prostředí jeho života, pohoda nebo napětí, jimiž je dítě obklopeno, vzor, příklad, nálada, atmosféra, rodina, škola to, jak brzy se setkává se slovesnou tvorbou a jak je mu představena, jak se zapojí do možností dalších zájmů a zaměření, jimiž se dítě projevuje (Chaloupka, 1995, s. 5).

První a tedy i počáteční fází dětského čtenářství je rozvoj slovní zásoby. Prostřednictvím leporel i obrázkových knížek dokáže dítě pojmenovat nové věci i činnosti a následně jim dokáže přiřadit vlastnosti. Prostřednictvím říkadél získává dítě smysl pro rytmus řeči a hru se slovy. Protože jazyk je nástroj myšlení, rozvíjí knihy zásadním způsobem i myšlení dítěte (Matějovicová, 2012).

Čtení napomáhá k rozvoji verbálních schopností a nejen jich. Rozvíjí také sociální dovednosti, empatii, fantazii, koordinaci ruka – oko a jiné. Nejlepší čas, kdy začít, jak uvádí Líbalová (2013), je v prenatálním období, nejlépe ve třetím trimestru. Dále je to doba od dvou do pěti let dítěte. Batole a předškolák už snadněji udrží pozornost, vnímají mluvu rodiče a čtený text. Školáci, kteří se seznámili s knihami již v předškolním věku, nemají z knih takový strach, mnohem rychleji a snadněji se učí číst a rádi se samotným čtením baví.

V čem, podle Líbalové (2013), čtení pomáhá:

- v batolecím období jde o zdroj zábavy a hry
- pro předškolní děti je čtení důležité pro rozvoj učení se a ve škole pak dosahují lepších výsledků
- posiluje vzájemný vztah a pouto, ideální pro to, aby se rodiče zapojili
- čtením knížek se rozvíjí logika, abstraktní myšlení, rozeznávání příčin a důsledků, usuzování závěrů
- děti se učí spisovnému jazyku, správné výslovnosti, artikulaci
- učí se rozlišovat mezi slovy a větami
- zjišťují, že knížka se dělí na stránky, text na odstavce, věty, slova, slabiky a písmena
- čtení také podporuje zvědavost dítěte a méně se ve škole bojí knih
- rozvíjí se komunikační dovednosti, koncentrace, disciplína a čtení děti zklidňuje

1.1.1 Kdy čtenářství vzniká

Chaloupka (1995, s. 5) tvrdí, že významná doba je před narozením dítěte – tedy to, zda si budoucí matka v době těhotenství čte, pobrukuje, zpívá a podobně. Dále je tomu tak v době, kdy se dítě samo při svých hrách setkává s rozpočítadly a samo je

také používá, kdy se doma učí první veršičky, říkadla apod., takže na ně bezprostředně působí zvuková stránka jazyka, větších uspořádaných slovních celků. Toto působení se ukládá v myslí dítěte a připravuje půdu pro pozdější vlastní čtenářství. Důležité je také rané dětství, je to doba, v níž dítě poslouchá pohádky vypravované nebo čtené dospělými. Později, v kojeneckém období, maminka dítěti zpívá ukolébavky, případně děti uspává citově zabarvenými, uklidňujícími větami. Matějovicová (2012) uvádí, že o budoucím čtenářství či nečtenářství dítěte se rozhoduje především v období od 2 do 5 až 6 let věku dítěte.

Jisté tedy je, že samotné čtení začíná již v předškolním věku a v rodině. Pro dítě jsou rozvojově podstatné dvě skutečnosti – tzv. orientační reflex a princip nápodoby. Orientační reflex neboli reflex „co to je“ znamená, že malé dítě chce poznat: co jsou ty kuličky, co mu visí u postýlky a vydávají zvuky, když se jich dotkne (Chaloupka, 1995, s. 7 – 8). Poznávání knih funguje na stejném principu, tedy na otázku „Co to je?“ hledá dítě odpověď listováním si v leporelech, říkankách a pohádkách, které jim čtou rodiče (Matějovicová, 2012). Jak dítě roste, tento reflex se vyvíjí a dostává složitější podoby a těm můžeme říkat zvědavost, zvidavost, touha po poznání, snaha samostatně řešit problémy, vynalézavost a podobně. Znamená to, že nasytit a rozvíjet orientační smysl pomáhá vybavovat dítě daleko dopředu.

Princip nápodoby je jasnější. Dítě napodobuje to, co vidí kolem sebe. Nejdřív ze všeho kolem sebe vidí rodiče a tak napodobuje je. Jakmile začne mluvit, zná první slova od rodičů, napodobuje jejich způsob vyjadřování. Když začíná číst, je pro děti vhodné, vidí-li číst rodiče knihy a ne jen sledovat televizi. Každé počínání rodičů je dítětem sledováno, již od samého počátku. Dítě vše zaznamenává, registruje a svým způsobem i hodnotí a hlavně v pravý čas napodobuje. Může tedy vidět, že čtení je činnost, kterou je možno se zabývat a rodičům něco přináší. To je poznatek, který si dítěte uchová dávno před tím, než samo čte, ještě v předškolním věku. Ono samo je pak schopno tento poznatek uplatnit.

V zásadě platí, že rodičovský vzor je pro dítě první a rozhodující životní instrukcí, prvním vodítkem, co je správně a co ne. Takže pokud se, podle Chaloupky (1995, s. 6 – 10), budeme ptát, jestli dítě čte, zeptejme se prvně, jestli čtou rodiče.

1.1.2 Jak čtenářství vzniká nebo nevzniká

Matějovicová (2012) uvádí, že čtenářství vzniká daleko dříve, než si dítě osvojí čtenářské dovednosti. Na vznik čtenářství, dle Chaloupky (1995, s. 11 – 22), působí celá řada podnětů, které se sčítají či odčítají, navzájem se podporují nebo stojí proti sobě, od narození dítěte a možná ještě před ním se během let zesilují nebo oslabují. Dítě v předškolním věku prochází velmi rychlým vývojem, tento vývoj je nejrychlejším v jeho životě. Nikoli rok, ale samotný měsíc představuje dlouhou etapu, během níž se dítě mění. Rozvíjí se citově, rozumově, roste jeho slovní zásoba, samostatnost či různorodost odpovědí na okolní svět. Tato cesta vpřed s sebou přináší i drobné „návraty“ či „zastavení“. Tyto „návraty“ nebyvají zbrzděním vývoje, nýbrž jsou ověřováním si sebe sama.

Některé podněty vzniku předpokladů pro dětské čtenářství při lepší vůli, jak dále uvádí Chaloupka (1995, s. 11 – 22), nemůže nikdo ovlivnit, protože nemá tušení, že na dítě právě působí. Existuje celý seznam podnětů, které mohou pozitivně působit na tvorbu předpokladů čtenářství předškolního dítěte. Důležitou roli hrají zcela záměrné, cílevědomé, přímo kulturně zaměřené podněty připravující budoucímu dětskému čtenáři půdu tak řečeno programově: předčítání nebo vypravování pohádek a povídaní si o nich, obrazové knížky bez textu nebo s minimem textu čteného rodiči, písničky, říkanky apod. Tyto podněty mají podstatný význam a záleží na nich. Vytvářejí u malého dítěte něco, co k životu patří stejně jako jídlo či spánek. Pro předškolní dítě jsou tyto podněty důležité ze dvou důvodů. Zaprvé proto, že zastihují dítě v určité vývojové etapě, kdy se setkává s vlastní představivostí včetně představivosti zástupné, nahrazující dosud nerozvinuté poznání, často uplatňované ve hře. Dítě vnímá předměty jinak, než je bude vnímat později, daleko celistvěji a zástupně, se schopností nechat je ožít – panenka není hračka, ale skutečná malá holčička. Touto schopností nechává ožít i příběh, vypravování, básničku. Kolem dítěte totiž opravdu všechno žije. Zadruhé jsou významné proto, že jenom částečně přicházejí zvenčí. Dítě je vnímá smysly, vypravovanou pohádkou, zrakem i sluchem – je to však pouze část. To hlavní se děje uvnitř dítěte, způsobem, jakým podněty zpracovává, promítá do svého vlastního já, jak užívá fantazii, citovost i chuť poznávat. Můžeme však vycházet jen z podnětů, kterých se mu dostává a tyto podněty u některých dětí chybí.

Přestože cílevědomé podněty hrají v předškolním věku opravdu důležitou roli, je vhodné zmínit další fakt, který uvádí Chaloupka (1995, s. 11 – 22), a to daleko širší a obecnější podněty. Těmi je například způsob, jakým se s předškolním dítětem jedná, zachází, hovoří, jaký prostor je ponecháván jeho hrám, zábavám i přáním, dále také důslednost, s níž je dítě vedeno k plnění povinností.

2 DĚTSKÉ ČTENÁŘSTVÍ A JEHO VÝZNAM

Jednou z neustále se opakujících a debatujících otázek je dle Rajdlové (2006, s. 6 – 8) důležitost četby na rozvoj dětského organismu. Dětské čtenářství bylo v minulosti považováno za okrajový jev nebo problematiku, kterou se zabývali ve školách, nakladatelstvích, knihovnách či odborných pracovištích. Proto se v současné době stále více odborníků snaží hledat cesty, jak dítě ke knihám přilákat a vzbudit zálibu ve čtení, od které je odvádějí dnešní nejmodernější techniky. V České republice se propagaci četby věnují nejrůznější subjekty, ať to jsou knihovny, nejrůznější kluby – Klub ilustrátorů dětských knih, Obec spisovatelů, nakladatelé knih pro děti a mládež či pořádání akcí pro podporu čtenářství s cílem motivovat dítě ke knize a vzbudit v něm celoživotní lásku ke čtení.

Ve výchovném a vzdělávacím procesu se odráží, dle výše uvedené autorky, působení četby na dětskou psychiku, emocionalitu, vzdělání i estetickou stránku osobnosti dítěte. Četba je pro dítě klíčovou dovedností, která mu otevírá cesty ke vzdělání. Pro formování osobnosti dítěte a v období jeho vývoje má kniha důležitou hodnotu jak etickou tak emocionální. Čtení ovlivňuje dětskou představivost, tvořivost i obrazotvornost. Četba obsahuje relaxační a zábavnou funkci. Již od útlého dětství se formuje osobnost dítěte, která je ovlivňována společenskými vztahy a prostředky, se kterými přichází do kontaktu. Kniha patří k velmi pozitivním a příznivým prostředkům.

2.1 Psychologie čtenáře

Dle Vášové (1986, s. 31 – 32) spadá psychologie čtenáře pod obor aplikované psychologie. Vymezením jejího předmětu je definice psychologie jako vědy o prožívání a chování. Potřeba číst má určitý směr i cíl a pro mnohé lidi se stává důležitou, právě tehdy, když nachází v literatuře odpovědi na otázky. Intenzita čtenářské potřeby je proměnlivá a mění se s čtenářskou nasyceností.

Psychologie čtenáře studuje psychologickou funkci vztahu člověka k literárnímu dílu v celé jeho podobě. A právě jejím úkolem je zjišťovat souvislosti mezi osobností a její četbou.

Pojem čtení, dle výše uvedené autorky, vyjadřuje vnímání textu, ale psychologie čtenáře jde hlouběji a zkoumá jak situaci probíhající, tak situaci předcházející. Tedy nejen pouhé vnímání, ale i porozumění čtenému textu. Každý si může vybrat knihu podle zájmu a potřeby, a může ji přečíst několikrát. Číst se dá kdekoliv, protože četba není vázaná na jedno místo a je tedy dostupná v místě bez jiného kulturního vyžití. Na konečný efekt nepůsobí jen samotné dílo, ale i psychika čtenáře.

2.2 Proces čtení a čtenářské návyky

Proces čtení

Rajdlová (2006, s. 8 – 9) popisuje samotný proces čtení jako komplikovaný jev. Dochází k dešifrování grafických znaků a chápání významu psaného textu. Nejedná se pouze o duševní činnost, ale i o propojení s tělesnou motorikou. Tento proces je doprovázen pohybem očních svalů. Dobrý čtenář pohybuje očima v takovém tempu, aby dokázal text vstřebat a porozumět mu. Vylepšovat čtení můžeme jak rychlostí, tak přesností. Je prokázáno, že rychlí čtenáři čtou lépe, než čtenáři pomalí. Podle rychlosti můžeme rozdělit čtenáře do několika skupin:

- lehké čtení (250 slov za minutu) – nenáročná četba
- normální čtení (180 slov za minutu) – naučná literatura
- pečlivé čtení (135 slov za minutu) – články o nových poznatcích
- obtížné čtení (75 slov za minutu) – technické texty
- mimořádné čtení (bez průměru) – neznámé texty

Proto je s dětmi důležité pravidelné procvičování, aby se zlepšovaly. Položit dobré základy technice čtení, rozvíjet pozitivní vztah dítěte ke knize a jeho čtenářské návyky směřovat správným směrem.

Čtenářské návyky

Vášová (1986, s. 36 – 39) uvádí, že návyk číst spočívá právě v potřebě četby, jde o způsob, jakým čtenář zachází s knihou, čte ji, získá ji apod. Návykem tedy můžeme označit určitý druh chování. Záleží na každém, jak a kdy je zvyklý číst. Někdo čte před spaním, někdo odpoledne, jiný si dělá výpisky, přemýšlí o přečteném apod. Právě v těchto návycích se odráží samotná osobnost čtenáře. K nácvičku kladných návyků stačí pevná vůle a dodržování zásad např. soustředit se na četbu. Největší vliv na tom, zda se dítě stane či nestane čtenářem, má rodina a škola.

2.3 Poruchy čtení

Čtení je dle Vášové (1986, s. 39 – 42) složitý proces, na kterém se podílí celá řada činitelů např. zrakové rozlišování tvarů, sluchové rozlišování, smysl pro rytmus apod. Zdravé dítě má tyto základní schopnosti uspořádány do určité soustavy, která jim umožňuje vytvořit si schopnost naučit se číst. Jsou typy dětí, které čtou rády a naopak. U těchto dětí se objevuje nechuť, donucení a celkově jim čtení dělá problémy. Jednou z příčin může být i vývojová dyslexie. Jedná se o specifickou poruchu učení, která se projevuje obtížemi při učení se čtení. Příčin vážných poruch je velké množství – snížený intelekt, jazykové obtíže, nepříznivý vliv školy či rodinné prostředí. Při dyslexii je nápadný rozdíl mezi čtenářskou úrovní a inteligencí samotného dítěte. Cílem péče o dyslektiky je jejich zařazení do společnosti, práce, povolání.

Zelinková (2008, s. 141) uvádí možnost, jak naučit dítě číst ještě před vstupem do školy. Vychází z aktivit dítěte při seznamování s psaným slovem, ze zájmu o leporela, obrázkové knihy, stavebnice s písmenky. Cílem není naučit dítě jen číst, ale jde o rozvoj mluvení, naslouchání, pozorování, hrou rozvíjet sluchové vnímání a naučit dítě lásce ke knihám. Na některých školách přetrvává snaha naučit dítě číst rychle, ale k čemu to je, když dítě čte nerado, nerozumí textu a nedokáže při čtení získat informace z textu. Matějček (1995, s. 74 – 93) předpokládá, že u dítěte mezi 6. a 7. rokem by měly být vyvinuty potřebné složky v harmonické spolupráci. Výsledkem je, že dítě čte bez potíží. Pokud tomu tak není, nastanou obtíže s příznaky poruch, které objasní až diagnostické zkoumání. Dyslexie poukazuje na nepoměr úrovní čtení a

inteligence, nejčastěji se pozná na rozumové vyspělosti dítěte. Může se objevit jak u žáků s podprůměrnou, tak i nadprůměrnou inteligencí. Jednou z příčin může pravděpodobně být nedokonalá souhra mozkových hemisfér, která vede k neschopnosti poznávat písmenka, rozlišovat je, zapamatovat si je, skládat pomocí nich slova a později celé věty. Další příčinou může být genetika. Anomálie v buněčných vrstvách mozkové kůry nevznikly poškozením mozkové tkáně, ale vznikaly již v prvních týdnech a měsících vývoje plodu. Jde o vliv genetického kódu, který předali rodiče dítěti. S dyslexií se mohou vyskytovat i další poruchy např. dysortografie – specifická porucha pravopisu, dysgrafie – specifická porucha psaní, dyskalkulie – specifická porucha počítání, dyspinxie – specifická porucha kreslení. Většinou mohou tyto poruchy být v úzkém spojení, že je obtížné je rozlišit.

3 VYMEZENÍ POJMŮ

3.1 Čtenář

Čtenářem označujeme toho, kdo ovládá techniku čtení, čte v běžných životních situacích texty s porozuměním, čte knihy na základě motivace a má zájem o četbu. Kategorie čtenáře je podmíněna přečtením minimálního počtu knih, a to alespoň jedné za rok (Gejgušová, 2011, s. 13). Trávníček (2008, s. 63) vytvořil typologii čtenářů. V užší škále rozlišuje: nečtenáře (žádná kniha za rok), čtenáře sporadického (1 – 6 knih za rok), čtenáře pravidelného (7 – 12 knih za rok), čtenáře častého (13 a více knih za rok). Jeho širší škála je rozšířena o čtenáře stálého, který přečte 13 a více knih za rok a o čtenáře vášnivého, který přečte mezi 25 až 49 knih za rok.

V současné školní praxi se prosazuje četba šesti až osmi titulů ročně. V typologii odpovídá tento počet sporadickému nebo pravidelnému čtenáři (Gejgušová, 2011, s. 13).

Vášová (1986, s. 13) uvádí, že čtenářem je obecně každá osoba, která umí číst. Z pohledu psychologie čtenáře se jedná o osobu, která rozumí psanému textu, vnímá ho a má k němu vztah. Z hlediska knihovníka se jedná o osobu, která je zaregistrovaná v knihovně a má svou legitimaci.

Je značný rozdíl mezi dospělým čtenářem a dětským čtenářem. Dítě ještě není plně rozvinuto, postupně se rozvíjí jeho vnímání, inteligence, schopnosti i dovednosti. Právě proto, že se dětský čtenář liší od dospělého, vzniká literatura určená jeho věkovým zvláštnostem, jeho odlišnostem ve vnímání, chápání a představivosti. Tyto knihy by měly naplňovat potřeby dítěte, podporovat rozvoj a fantazii (Křížková, 2012, s. 24).

3.2 Čtenářství

Čtenářství lze definovat, dle Gejgušové (2011, s. 13), jako soustavnou, dlouhodobou aktivitu, uvědomělou zálibu ve čtení, která se rozvíjí od dětského věku vlivem rodiny, školy, médií atd.

Čtenářství spadá pod čtenářskou gramotnost a je jednou z jejích složek. Na rozdíl od čtenářské gramotnosti, která je rozšířena komplexem dovedností, znalostí, vědomostí a také čtením. Čtenářství zahrnuje zájem o četbu a vztah k ní. Je tedy nutné dodat, že pokud chceme rozvíjet a vychovávat ke čtenářství, je nutné umět číst a být čtenářsky gramotný (Křížková, 2012, s. 21).

Trávníček (2008, s. 35) definuje čtenářství jako „pojem, který se používá zejména v souvislosti s dětskou populací; plánovité a cílevědomé rozvíjené četby zejména za pomoci školy, knihoven a jiných vzdělávacích institucí; rozvíjení, které je často doprovázeno institucionálně organizovanými kampaněmi a podpůrnými akcemi.“

3.3 Četba

Gejgušová (2011, s. 14) tvrdí, že četbu je možno chápat jako komunikační aktivitu i jako to, co je předmětem čtenářova zájmu. Na rozdíl od čtení, četba zahrnuje termín dlouhodobosti a systematičnosti.

Racionalizace vztahu dítěte ke skutečnosti zasahuje i vztah dítěte k literatuře. Menší dítě přistupuje k četbě jako k dalšímu světu, kde vše probíhá jednoznačně a nepochybně. Pokud zvířata mluví, hvězdy vypadají jako dívky, pak dítě tyto umělecké obrazy chápe jako další svět, ve kterém je toto možné a kde mají své zákony. Tento pohled nazýváme naivním realismem raného dětství, kdy dítě nerozlišuje výmysl od skutečnosti (Chaloupka, 1971, s. 14 – 15).

Podle Křížkové (2012, s. 22) je nutné rozvíjet čtenářství již v raném věku. Podporovat ho v četbě a pomoci mu hledat cestu ke knihám. Malé dítě ještě není schopné knihu posuzovat a vybírat si, to musí zajistit rodiče nebo škola. Rozvoj čtenářství je důležitý pro rozvoj zdravé a inteligentní osobnosti. Čtenářství lze chápat jako aktivitu člověka, jeho životní postoj ke čtení, čtenářské chování a především vztah k četbě. Jde o vlastnost, která se během života vytváří, je k ní vychováván školou a hlavně rodinou, která by měla dítě motivovat a zajišťovat čtenářské vzory, které na něho působí a určují jeho postavení.

3.4 Působení četby

Vášová (1986, s. 25 – 26) uvádí, že působení knihy na samotného čtenáře je podmíněno individualitou, která se v průběhu čtení mění. Čtenář může prožívat děj tak silně, že ztrácí kontakt s okolním světem a ponoří se do vlastní představivosti. Četba má různé účinky a to dle povahy čtenáře či povahy literárního díla.

Účinky četby:

- instrumentální – informace o řešení praktických životních problémů (literatura naučná, příručky, návody apod.)
- prestižní – chválí určitou skupinu, ke které čtenář patří, navozuje mu pocit prestiže
- potvrzovací – literatura potvrzující názory, postoje či stanoviska čtenáře
- estetické – obohacení četby estetickými zkušenostmi, což je velice důležité u dětského čtenáře (kniha s ilustracemi, typ písma atd.)
- rekreační – slouží čtenáři pro odreagování, uklidnění
- psychoterapeutické – vliv četby na duševní zdraví

4 VÝVOJ ČETBY DÍTĚTE

Čtenářský zájem se objevuje ve vývoji člověka a začíná se rozvíjet až od určitého vývojového stupně. Již koncem období nemluvněte se mohou děti ukazovat jednoduché obrázky a hračky. V období batolete jsou to leporela, v předškolním věku převažují pohádky. Ve školním období si dítě začíná budovat vztah ke knize a učí se samotné technice čtení. V období puberty dochází k formování charakteru a vytváří se struktura osobnosti. V období dospělosti je zájem o knihu a čtení ukazatelem některých rysů osobnosti člověka (Vášová, 1986, s. 44 – 48).

4.1 Předčítání

Dítěti se předčítá, protože samo číst neumí. Teprve v jeho prvním roce se rozvíjí motorická činnost, koordinace, zejména zrychlení spolupráce pohybů očí a ruky, orientace v prostředí, stále se zlepšující motorika, důležitý je rozvoj řeči. Dítě rozumí řeči dříve, než začne samo mluvit. Řeč pomáhá dítěti k lepšímu chápání světa kolem sebe. Rozvoj jeho představivosti umožňuje dítěti vžít se do zážitků již minulých, které ovlivňují jeho jednání a chování (Hyhlík, 1963, s. 7 – 8).

Havlíková (1987, s. 8) poukazuje na možnosti využití nejrůznějších knih, které se pro děti píšou i malují, a to již od jejich nejtělejšího věku. Než si však dítě osvojí čtenářské dovednosti a stane se čtenářem, uplyne dlouhá doba. Po tuto dobu může číst knížky pouze očima rodičů, jejich ústy a srdcem. Je to proto, že duševní schopnosti, které dítě potřebuje k pochopení knihy odpovídající jeho věku, předchází ovládnutí techniky čtení. Proto se Matějovicová (2012) domnívá, že knížka bez prostředníka je malému dítěti tímtož, jako dospělému auto bez řidičského průkazu.

Než se dítě stane čtenářem, má před sebou ještě dlouhou cestu. Musí se naučit nejen plynulosti a správnosti čtení, ale i číst s porozuměním, pochopit smysl čteného, rozumět textu, a to i při čtení tichém, které je ještě náročnější než čtení nahlas, protože chybí sluchová kontrola. Ta zázračná chvíle, kdy si dítě vezme knížku, přijde až později. Do té doby potřebuje někoho, kdo by mu četl nebo si s ním knihy prohlížel. Ať je to maminka, tatínek či babička nebo starší sourozenec. Rodiče však nejsou s dítětem u

knížky jen proto, že číst ještě neumí, ale i proto, že knížky a jejich obrázky, říkadla, pohádky jsou pro dítě nové a ještě je nezná. Poznává je očima rodičů, jejich hlasem a nebude se bát neznámého (Havlíková, 1987, s. 8 – 9). Matějovicová (2012) je nazývá průvodci, kteří mu zprostředkovávají příběh či vyprávění a díky nim se orientuje v novém světě. Havlíková (1987, s. 8 – 13) považuje za důležité, aby svou první knihu, tedy leporelo, dostalo dítě co nejdříve, a to zhruba před koncem prvního roku. Je to doba, kdy se dítě nesoustředí skoro na nic a jeho pozornost je roztěkaná. Tehdy by rodiče měli přicházet s knihou, otevírat ji a prostřednictvím obrázků nebo říkanek na dítě mluvit. A to proto, že předčítání, prohlížení či vyprávění je pro dítě jedinečným kulturním prostředkem, jak se učit mateřskému jazyku. Tomu se učí každé dítě již od doby, kdy na něho matka poprvé promluvila. Jazyk je důležitý, učí se jím dorozumívat, poznávat, myslet, uvědomit si okolní svět i sebe sama. Pokud se dítě těmto věcem učí již od narození, není ani na knihy příliš brzy.

Knihy, které se dětem nabízejí, jsou dle výše uvedené autorky, zde právě proto, aby sledovaly a podporovaly jejich vývoj řeči, aby ji rozvíjely a zušlechťovaly již od dětství. Bez jazyka by se ztratil v sobě i ve světě. Proto je jazyk tak důležitý, dítě svá první slova dostává v hotové formě. Některé věci, jevy a činnosti si dítě ještě nevyzkoušelo na vlastní kůži. A právě úkolem rodičů je, aby se dítě vyznalo samo v sobě, chápalo okolí, dovedlo myslet, cítit. Je důležité s dítětem o věcech mluvit, vést s ním rozhovor a rozšiřovat jeho poznatky. Rodiče nejsou odkázáni jen sami na sebe, mohou využít i pomocníky a těmi jsou právě knihy. Ty dávají rozhovoru možnosti, které pomáhají vzbudit v dítěti vcítění, porozumění, cit, myšlenky, radost i humor. Radost se dostaví jak ze strany dítěte, kdy si užívá čtené, tak ze strany rodičů, kteří si všimnou prodlužující se délky pozornosti dítěte. Vhodné je posedět s dítětem u knihy spíše dobu kratší, než nepřiměřeně dlouhou nebo dokonce s výhružkou.

V tomto období, kdy dítě ještě neumí číst, je dle Hyhlíka (1963, s. 8) nejdůležitější doba kolem třetího a šestého roku. Dochází totiž ke změnám ve vývoji způsobených společenskými zásahy a zákroky do jeho života. Dítě nastupuje do mateřské školy a později do základní školy. Přechody mezi stupni nejsou náhlé, ale vyvolává to v dítěti určité konflikty, které jsou vidět i na chování či jednání dítěte. Rodiče by měli znát příčiny těchto konfliktů a pomoci dítěti se s tím vyrovnat.

Jestliže se u dítěte objeví byť jen náznak nechuti ke knize, hledejme příčinu, proč se to stalo. Stále to může být nedostatek soustředěnosti, která se s věkem dítěte bude stále prodlužovat. Soustředěnost malého dítěte je založena na přirozeném zaujetí činnosti a ne na příkazech. Teprve kolem pěti let dítě uposlechne výzvu k uklidnění, k soustředění či k činnosti, kterou v tu chvíli nevykonává. Také se může jednat o dítě, které je až příliš živé, neklidné a jeho soustředěnost je nedostatečná. Takové dítě potřebuje zvýšenou příležitost k pohybu a pravidelné procvičování soustředěnosti v krátkých dávkách. Pokud se dítě u knihy v danou chvíli právě necítí dobře, je třeba vyzkoušet jinou aktivitu a ke knize se vrátit později. Dobře zvolená kniha, která je zajímavá, poutavá, atraktivní i krásně ilustrovaná, vždy přivede posluchače zpět do jejího dění (Havlíková, 1987, s. 14 – 16). Právě ono potěšení z četby se rodí nasloucháním. Je v tom kouzlo, kdy se samotný příběh stává skutečností právě tím, že ho někdo vypráví a někdo poslouchá (Matějovicová, 2012).

4.2 Dítě již umí číst a je schopné číst si samo

V době, kdy se dítě učí číst, je zaměstnáno samotnou technikou čtení a není v jeho silách myslet na obsah. Postupně, za pomoci slabikáře či učebnic čtení, se učí myslet na obsah. Během tohoto období musí být rodiče trpěliví a neskončit s předčítáním či vyprávěním příběhů nebo pohádek. Žádat od dítěte, aby si četlo samo, bude ještě předčasné. Může se stát, že po nějaké době přijde s tím, že chce opět předčítat. Dítě, které brzy čte, přestoupí rychle své vývojové hranice, protože přečte všechny knihy odpovídající jeho věku. Rodiče s dítětem čtení trénují a snaží se, aby se naučilo brzy číst, tím se z něho stává předčasný čtenář. Ten si po určité době začne dělat starosti, trápí se věcmi, které nejsou přiměřené jeho věku. Většinou se jedná o věci, které poznal v knížkách a prostřednictvím své fantazie si je zveličil. Přílišná citová zátěž může vést až ke zhroucení dítěte. Proto je vždy důležitá přiměřená práce s dítětem a kontrola výběru jeho knih (Havlíková, 1987, s. 17 – 18). Důležité je také jednání s dítětem o knize. Velmi nepříznivě působí výroky typu: „to ještě pro tebe není“, „na to jsi ještě moc malá“, apod. Tím pak mladý čtenář ztrácí zájem, podceňuje se jeho zvědavost a zájem o knihu (Hyhlík, 1963, s. 9).

Jakmile přijde doba, kdy je dítě schopné si samo číst, zásadním způsobem se mění úloha rodičů. Když dříve rodiče vybrali dítěti nějakou knihu a jemu se nelíbila, přece jen si nechalo nějakou chvíli předčítat. Nyní se však situace změnila. Zvládnutí techniky čtení přináší dítěti volnost ve výběru zvolené knihy, záleží na něm, co si bude chtít číst. Pokud ho čtení nebaví, nechte. Pokud se mu kniha nelíbí, odložte ji. Někdy si oblíbí takové knihy, u kterých to nebylo očekáváno. Jeho schopnost být čtenářem je spojena s jeho vývojem, kdy dospívá k samostatnosti, nezávislosti i svobodě při volbě knih. Přibližně okolo 10 let se děti rozdělí na dvě skupiny, a to na čtenáře a nečtenáře. Čtenáři se o knihy zajímají hned, jak se naučí číst. Kniha jim přináší radost a uspokojení. Nečtenáři se naučí číst, ale četba je nezajímá. Souvisí to s dobou předčtenářskou. Děti nejeví zájem o knížky s obrázky, pohádkám či vyprávění se spíše brání. Proto se jejich čtenářské začátky liší (Havlíková, 1987, s. 17 – 21).

Co může rodina udělat proto, aby jejich děti četly, a čtení je bavilo, je to, že se dítěti již od mala věnují a dávají mu knihy k dispozici již od narození. Není však vhodné dítě do četby nutit. Jestliže se rodiče nebo škola soustředí pouze na nácvik techniky čtení, dosáhnou pouze toho, že bude dítě brát čtení jako povinnost, tedy bude ochuzeno o zážitek z četby (Matějovicová, 2012). Nikde není psáno, že když nechte, nebude již nikdy číst. Zájem o čtení se u něho může vybudovat v pozdějším věku. Pokud chtějí rodiče dítěti opravdu pomoci, měli by si s ním o knihách povídat a zajímat se o to, co dítě čte. Dítě nesmí mít pocit odsouzení za to, že se svěří. Pokud se rodiče s dítětem pustí do rozhovoru, musí mít knihu přečtenou. Pro dítě je rodina nejdostupnější partner k rozhovoru. Předpokladem kvality rozhovoru je přirozená potřeba vést rozhovor. Dítě se chce svěřit s přečteným, sdělit informace, společně si o tom povídat. Pokud mají rodiče rozvinutou tuto potřebu, bude tím dítě získávat nejen rozumově, ale i citově, duševně a společensky. Jestliže dítě něčemu nerozumí, přijde požádat o radu rodiče a ty mu dají odpověď. Odpověď také může hledat v knihách, které má doma a jsou přiměřené jeho věku. Pokud se najde kniha, která podle úsudku rodičů do rukou dítěte nepatří, měli by si dobře rozmyslet, co udělají, protože zákaz přitažlivost zvyšuje. Období raného čtenářství je, když dítě plně ovládá techniku čtení a začne ji používat k četbě. Především k četbě knih, které odpovídají jeho věku. Jakmile

se upevní jejich zájem k četbě a přečtou knihy svého věku, ocitnou se v proudu dospívání (Havlinová, 1987, s. 23 – 24).

Pouze s porozuměním a za pomoci rodičů může dítě zvládnout toto období, nastavit si psychické potřeby a hodnotovou orientaci právě prostřednictvím četby. Pokud byl přechod dítěte z role posluchače do role čtenáře úspěšný, bude mít kniha a vztah k ní své pevné místo v jeho struktuře aktivit (Matějovicová, 2012).

4.3 Dítě je čtenářem a hledá další cestu

Pokud je přelom mezi předčtenářským a čtenářským obdobím stanoven podle toho, že si dítě osvojí technickou dovednost čtení, potom je další období stanoveno schopností vytvořit si čtenářskou dovednost. Dospívající čtenář je sice schopen přečíst cokoli, ale nejprve musí rozvinout své čtenářské dovednosti, přijetím estetického postoje k četbě.

V tomto období dochází k vývojovým změnám. Jedním z hlavních rysů je nevyrovnanost mezi duševním a tělesným vývojem. Dívky dočasně předbíhají ve vývoji chlapce, proto jsou mezi nimi individuální rozdíly. Dospívající děti přehodnocují hodnoty, které je rodiče učili, neboť musí dospět k vlastnímu systému, kulturní normě, citovosti a rozumu (Havlinová, 1987, s. 25 – 26). Nejrůznější vlivy, které na dítě působí, se dají usměrnit. Výchova totiž ovlivňuje duševní život dítěte, a proto každý, kdo na dítě výchovně působí, by měl znát jeho duševní život. Je také podstatné si uvědomit, že četbou se vytváří podmínky pro rozvoj osobnosti čtenáře. Proto vlivy, které na dítě působí, by měly být přiměřené a účinné, zaměřené na utváření rysů mladého čtenáře (Hyhlík, 1963, s. 9 – 10).

Důležité je porozumět tomu, o co jde mezi dítětem a literaturou, jejímž čtenářem se stal již ve svém dětství. Jeho vnitřní napětí v životních situacích se promítá i do jeho vztahu k četbě. Může se stát, že změny, kterými dítě v tomto období prochází, ho vedou k intenzivnější četbě knih. Dítě je plné nezažitých tužeb, které ho vedou ke snění, a hledá sám sebe (Havlinová, 1987, s. 31 – 32). Často přehodnocuje to, co mu bylo vštěpováno a vytváří si vlastní hodnoty. Projevem hledání se stává právě četba. V knihách hledá to, co nelze realizovat ve skutečném životě, setkává se i s hrdiny, do

kterých promítá své budoucí role. S hrdiny se neidentifikuje, ale chce se jim pobodat. Jeho největším přáním je přestat být dítětem a přiblížit se dospělým. A právě četba mu toto přání realizuje (Matějovicová, 2012).

Když se děti ve svém vývoji dostanou až na konec četby dobrodružných příběhů (kovbojky, válečné příběhy, historické události, apod.), vyčerpají tím zásobu knížek, které jsou určené převážně pro ně. Většina dětí k tomuto stupni dojde bez potíží. Někteří z nich na této úrovni zůstanou a výběr rozšíří o četbu příběhů s detektivní zápletkou. Někteří přejdou na další vývojovou úroveň, a to ke knížkám pro dospělé. Druhou skupinou jsou čtenáři, kteří čtou ze setrvačnosti či nedostatečné orientovanosti a obracejí se ke svým oblíbeným starým příběhům. Jedná se o děti bez čtenářského vzoru. Nevidí rodiče půjčovat si knihy a už vůbec je číst. Třetí skupinou jsou děti, které jeví zájem o četbu literatury krásné. Jakmile je touto četbou uspokojen, ztrácí zájem o příběhy. Vyspělý mladý čtenář, který se zálibou čte literaturu krásnou, není pro svůj věk typický, ale představuje možnost dalšího rozvoje. Důležité je ochránit zálibu dítěte k četbě, vést dítě ke knihám a rozšířit jim jejich možnosti (Havlínová, 1987, s. 25 – 43).

5 JEDNOTLIVÁ VÝVOJOVÁ OBDOBÍ A ČTENÁŘSTVÍ

Tato kapitola blíže specifikuje jednotlivá vývojová období dítěte, jeho čtenářský zájem a samotný dětský rozvoj podle jeho věku. Zabývá se předčtenářským obdobím, kdy se dítě na četbu připravuje. Dále obdobím, kdy dítě nastupuje do základní školy, učí se číst a postupně se stává čtenářem či nečtenářem. Více se pak zaměřuje na předčtenářské období a mladší školní věk. Zmíněná období jsou pro tuto práci podstatná.

Vášová (1970, s. 40) uvádí schéma lidského věku podle psychologických zvláštností:

- I. Období prenatalní
- II. Období nemluvněte (0 – 1 rok)
- III. Období batolete (1 – 3 roky)
- IV. Období předškolní (3 – 6 let)
- V. Mladší školní věk (6 – 11 let)
- VI. Střední školní věk (11 – 14 let)
- VII. Starší školní věk (14 – 16 let)
- VIII. Dozrávání (16 – 18/20 let)

Člověk se čtenářem nerodí, ale s postupem času se jím stává. To, jaký zaujme postoj ke čtení, není vrozené ani získané, bývá však ovlivňováno vrozenými dispozicemi a intelektem. S postupným vývojem se mění čtenářské zájmy, návyky i postoje, prostřednictvím knih získává nové znalosti i dovednosti (Křížková, 2012, s. 26).

5.1 Věk předčtenářský

Křížková (2012, s. 27) označuje předčtenářský věk od prenatalního období po předškolní věk. Do období čtenářské gramotnosti se dostává ve chvíli, kdy se naučí číst. Jedná se o období zahájení školní docházky v šesti letech.

Dle Vášové (1970, s. 41) je v prenatalním období důležitá správná životospráva a duševní hygiena matky. Důležitou úlohu hraje vhodně zvolená četba. Chaloupka (1982, 61 – 64) uvádí, že již v prvních týdnech a měsících je vývoj dítěte velmi důležitý,

protože do určité míry rozhoduje, co bude dál. Jedná se o senzitivní období v ontogenezi, kdy se vytváří předpoklady pro rozvoj dítěte. Již v kojeneckém období se setkává s prvními slovy, vjemy a činnostmi. Důležité jsou pro dítě první dojmy, často jsou nepřipravené a zasahují zkušenosti dítěte. Vývoj dítěte v období, kdy ještě neumí číst je složitý a dochází k podstatným změnám. K prvním narozeninám dostane dítě leporelovou knížku, která má svůj hluboký význam. Havlíková (1987, s. 46) popisuje leporelo jako lepenkovou skládačku s jednoduchými obrázky a krátkými říkankami. Leporelo věrně odpovídá tomu, co je možné dát v podobě knihy malému dítěti do ruky, aby to vydrželo. Dítě zajímají obrázky, touží po knížce a po několika obrácí stránky. O tři měsíce později dokáže na obrázku ukázat a poznat nejčastěji kočku a psa (Matějček, 2003, s. 7).

Období prvního dětství dle Chaloupky (1982, s. 67 – 69) není jen etapou, v níž se utváří předpoklady pro vývoj, ale je to i období, kdy si dítě uvědomuje vlastní já, vytváří si emoční vazby a zpřesňuje senzomotorické činnosti. Důležitý je i rozvoj řeči a zpevňují se sociální vztahy dítěte s lidmi, kterými je obklopeno. Toto období chápeme nikoliv jako období přípravné, ale jako období základních aktivit dítěte. Již v tomto období se dítě setkává s okolním světem a učí se na něj reagovat. Od tří let dítě navštěvuje mateřskou školu. Tento věk není náhodný, protože tři roky jsou výrazným přelomem v jeho životě. Dítě si více uvědomuje vlastní já, pokračuje k ucelenějším myšlenkovým procesům, rozvíjí se fantazie, dochází k dlouhodobějšímu uchování poznatků v paměti, dítě se snaží prosadit a získat si uznání ať od rodičů, sourozenců či od učitelky v mateřské škole. Dítě, kterému se dostává dostatek uznání, se vyvíjí k sebenadhodnocování, naopak dítě, kterému se uznání nedostává nebo jen v malé míře, se vyvíjí spíše k sebepodhodnocování. Harmonický vývoj dítěte vede k ovlivnění způsobu vlastního sebehodnocení, pozitivní životní jistoty a jeho respektování sociálních norem.

Četba na dítě působí přes jeho citovou stránku. Již kolem tří let začíná v obrázcích číst, hledat děj a symboliku. Na obrázku odpovídá kdo, a co dělá, stránky obrací po jedné. Toto je nejvhodnější čas začít dítěti předčítat. Dítě poslouchá, učí se novým věcem, rozvíjí se jeho fantazie a slovní zásoba (Matějček, 2003, s. 7). Při předčítání se dozví mnoho věcí. Příběhy, které poslouchá, ho mohou přenést do jiného

světa a tím rozvíjet představivost (Nováková, 2005, s. 12). Vhodné je předčítání krátkých příběhů s velkými ilustracemi. Dítě ještě nechápe vztah mezi dějem a ilustrací, ale rád popisuje příběh podle obrázků. Pomocí říkadla a básniček si trénuje paměť a řečové schopnosti (Křížková, 2012, s. 29). Dále to jsou prstové hry, říkadla, rozpočítadla či jazykolamy. Tím dítě nahlédne do hláskové struktury jazyka a objeví radost z hry s jazykem (Nováková, 2005, s. 12). V tomto období je důležité vypěstovat vztah dítěte ke knize, aby věděl, kam patří, kde ji hledat a jak se s ní zachází (Křížková, 2012, s. 29).

V předškolním období se věnuje péče rozvoji myšlení. Dítě začíná chápat vztahy mezi lidmi, věcmi a událostmi. Dítě není schopné hluboké úvahy, i když přemýšlí (Hyhlík, 1963, s. 19 – 20). Má rádo pohádky, příběhy, bajky s výrazným dějem, magickými prvky, humanizací zvířat, šťastným koncem apod. Dokáže posoudit rozdíl mezi dobrem a zlem a navrhnout řešení. Právě prostřednictvím pohádek či příběhů se učí mezilidským vztahům, lidským návykům a určitým způsobům chování. Dítě vnímá děj jako skutečný, proto nejsou vhodné drastické příběhy, které mohou vyvolat stavy úzkosti, strachu. Není vhodné dítě strašit pohádkovými bytostmi, protože to může do budoucna ovlivnit jeho vývoj, vyvolat traumata či psychické bloky. Dítě v tomto věku není schopno rozlišovat mezi skutečností a výmyslem (Křížková, 2012, s. 30). Vhodné je volit příběhy o dětech, hrách, skákání, běhání s doprovodem ilustrací pro vývoj motoriky a správných návyků, dále boje s bacily, správné hygienické návyky apod. (Hyhlík, 1963, s. 17 – 18). Rodiče, kteří si udělají čas na pravidelné předčítání, usnadňují dítěti cestu k samostatnému čtení (Nováková, 2005, s. 12). Četba v tomto období by měla podporovat fantazii, rozvoj intelektu, poznávací procesy. Děti mají možnost vybrat si i z nejrůznějších časopisů, které jsou barevně zpracovány, obsahují nejrůznější články a hry, bludiště, poznávání tvarů, barev apod.

Velký vliv na dítě mají rodičovské vzory. Pokud vidí rodiče s knihou, bude je chtít napodobit, což je žádoucí pro rozvoj jeho čtenářství. Roli však hraje i mateřská škola, kterou navštěvuje. Při předčítání sdílejí děti pocity společně s jejich vrstevníky, což je dobré pro jejich sociální rozvoj. Pro další práci s četbou mohou využít dramatizaci krátkých příběhů, doprovázených pohybem, obrázky i písněmi (Křížková, 2012, s. 31).

5.2 Mladší školní věk

Na předčtenářské období navazuje období rozvoje čtenářské gramotnosti, které je ohraničeno věkem žáka v období povinné školní docházky, cílem je zvládnutí techniky čtení a psaní. Tato etapa je považována za klíčovou ve smyslu gramotnostního rozvoje a označujeme ji jako etapu počátečního čtenářského rozvoje. U nás bývá toto období vnímáno jako problematické. Obvykle končí s koncem školní docházky, u nás je to tedy 15 let (Wildová, 2003, s. 38 – 40).

Chaloupka (1982, s. 147 – 148) označuje období v šesti letech za mezník, kdy dochází k zásadním změnám v životě dítěte: a to především po stránce biologické, psychologické a sociální. Biologická stránka je dána změnami, kterými dítě muselo projít, a to především fyziologický vývoj, stavba těla, motorický vývoj, atd. Po psychologické stránce se jedná o vývin základních psychických dispozic dítěte. Do mezníku sociálního patří vstup dítěte do školy, který představuje velmi významný zvrát, především sociálních rolí. Dále do sociálního mezníku můžeme zahrnout i další kroužky, které dítě navštěvuje, jeho přátele a činnosti, které nejsou spjaty se školou. U dítěte se rozvíjí nové schopnosti i vlastnosti a tím začíná i jeho nová činnost, kterou je učení. Dítěti musí být již na začátku objasněno, že učení není hra. Všestranný rozvoj klade velké požadavky na dětskou psychiku. Několik hodin sedět ve škole, povinnost zachovat mlčení, pozornost, vypracovávat úkoly a plnit další povinnosti. Toto jsou náročné požadavky na duševní i tělesný organismus dítěte.

Na duševním rozvoji se podílí život ve škole i rodina. Významná je i fantazie, která vytváří v mozku dítěte nové obrazy událostí a dějů. Tvořivá hra, modelování, kreslení podporují rozvoj fantazie. Podmínkou jsou určité znalosti a zkušenosti dítěte. U dětí převládá citový život, který je bohatý, proto je s ním fantazie velmi spjata. Rozvíjí se činností, nikoliv v pasivním snění. Znakem tělesného vývoje je dětský růst a přibývání na váze. Proto nestačí jen tělesná výchova ve škole, ale důležitý je i další pohyb dítěte (Hyhlík, 1963, s. 26 – 32).

Vášová (1970, s. 43) uvádí, že slovní zásoba dítěte mladšího školního věku je zhruba 2500 slov, takže dokáže vyjádřit, na co myslí. K dospělým lidem má zdrženlivější vztah, za to v dětském kolektivu se snaží na sebe upozornit. V tomto období se na první

místo dostává učení a hra je až na druhém místě. Jedná se především o hry intelektuální nebo s dobrodružným záměrem. U dítěte se rozvíjí smysl pro povinnost a dělá věci, které udělat musí, i když ho třeba nebaví. Je potřeba v dětech tuto vlastnost podporovat, stejně tak i další vlastnosti jako je např. houževnatost, vytrvalost či smysl pro pořádek. Dětské projevy by se neměly potlačovat, protože to vede ke lhaní. Dbáme na propojení signálních soustav a napomáháme akusticko-optickým reflexům, a to především propojením předmětu s jejich slovním označením. Proto je důležité, aby knihy a učebnice byly bohatě ilustrované. V 1. a 2. třídě děti většinou ještě samy nečtou a vyžadují předčítání od dospělých. Správná volba může na dítě zapůsobit, protože se snaží napodobovat své hrdiny. Kromě básniček, písniček, pohádek začínají děti zajímat i příběhy, především se školní tematikou. Později jsou to prázdninová dobrodružství či vesmír. Ve 3. – 5. třídě převládají příběhy zvířat, pravěká dobrodružství či vtipné vyprávění. Četba dítě obohacuje jak po stránce vědomostí, ale rozvíjí i jeho slovní zásobu, která má bohatou zásluhu na rozvoji myšlení.

Významným motivem pro učení je zvědavost, která je nejmocnějším podnětem poznávání. V průběhu školní docházky se u dětí vytváří povinnost učit se. Tuto povinnost můžeme spojit i s četbou, která se později stává nezbytnou potřebou (Hyhlík, 1963, s. 25 – 26). Dochází k rozvoji řečových dovedností, dvojí podobou – mluvenou a psanou, kdy si osvojují mluvnická pravidla z morfologie a syntaxe. Klíčová je i pozornost dítěte, bez které by se nenaučilo novým poznatkům. Je velmi vázaná např. k zájmům, postojům, zkušenostem i zážitkům. Postupně se zvyšuje zaměřenost na více předmětů i koncentrace a intenzita, proto nemusí být snadné dětskou pozornost upoutat. Pozornost souvisí s pamětí, která bývá faktorem vývoje inteligence. Důležitá je správná motivace dítěte. Motivační struktury souvisí s rozvojem potřeb činnosti a s celkovou aktivizací dítěte, obohacování motivačních sfér jako např. úspěch, uznání, prestiž apod. Motivace je komponentem vnějšího působení na rozvoj dítěte.

Problémem je vztah školy a rodiny, a to především působení rodiny s působením školy. Prostředí rodiny rozhoduje o uspokojování potřeb, které je v tomto období důležité – např. potřeba pozitivního vztahu, uznání, úspěch, komunikace apod. Rodina je pro dítě dominantním kritériem. Pokud přenáší naplnění dětských potřeb na

školu, narušuje tím harmonickou celistvost vlivu na dítě a oslabuje jeho postavení v rodině. Dítě se snaží této deprivaci bránit a vyžaduje soustředěnou pozornost rodičů např. tím, že předstírá nemoc. Tím se učí taktice, jak je k sobě opět připoutat. Proto jsou vztahy rodičů a dětí velmi důležité, i když nejsou vždy jednostranné (Chaloupka, 1982, s. 159 – 191).

Toto období končí 11. rokem, který bývá dalším důležitým mezníkem ve vývoji dítěte. Dochází jak ke změnám fyziologickým, tak společenským, které se projevují změnou výuky na druhém stupni i změnou učitelů (Vášová, 1970, s. 44).

5.3 Střední školní věk

Laderbuchová (2004, s. 20 – 26) popisuje střední školní věk jako období bouřlivých změn. Nástup puberty mezi 11. – 15. rokem je pro dítě zátěží, se kterou se ještě nesetkalo. Opouští dětství, ale ještě není dospělým. Vyskytují se u něho nejrůznější problémy jako např. problémové chování, porucha sebevědomí, problémové vystupování, apod. Průběh puberty je pouze překryt cynismem. Citovost je bohatá na obrazotvornost a děti si více uvědomují určité věci. Krize nastává i ve čtenářské oblasti. Řada výzkumů potvrdila, že chlapci volí chlapeckého hrdinu a dívky dívčí hrdinku. Proto častou volbou dívek jsou romantické žánry s dospívající hrdinkou a dějem, který se odehrává v neznámém prostředí. Chlapci volí populární díla z oblasti zločinu, přírodních katastrof apod.

V četbě se projevují převážně zájmy a tužby mladých lidí, kteří hledají odpovědi na své otázky a problémy ze soukromého života. Četba jim uspokojuje jejich romantické touhy a podporuje fantazii. Literární hrdinové se stávají jejich vzory (Vášová, 1970, s. 44 – 45).

5.4 Starší školní věk

V tomto období můžeme u chlapců sledovat zájem o cestopisnou a dobrodružnou literaturu, detektivky, sci-fi. U dívek jsou to historické romány. Velkou oblibou jsou časopisy a magazíny, které souvisí se zájmy mládeže (Vášová, 1970, s. 45).

Kubálek (1978, s. 26 – 27) určil jedním ze základních činitelů literární výchovy dětskou literaturu. Místo dětské knihy je v životě dítěte nezastupitelné. Neznamená to, že pouze dětská kniha se podílí na formování myšlení a cítění. Pokud jde o vztah dítěte a knihy, sledujeme, nakolik kniha dokáže dítě inspirovat a aktivizovat. Právě v oblasti aktivizace je zapotřebí všech oblastí působení na dítě. Jde i o zájmové aktivity dítěte. Můžeme sem zařadit i dětský přednes, který má velice úzký vztah k pěstování čtenářství. Je-li tato činnost dobře vedena, může v pozdějším věku ovlivnit a prohloubit vztah dítěte ke knize. Dejme dětem vhodnou knihu a podporujme zájem o jejich četbu.

6 PRVKY OVLIVŇUJÍCÍ DĚTSKÉ ČTENÁŘSTVÍ

6.1 Rodina

Důležitou roli v životě dítěte hraje rodina, která mu umožňuje seznámit se s knihou a vytvořit si k ní vztah. Rodina má dvojnásobně větší vliv na rozvoj čtenářství než škola. Intenzitu čtení stimuluje kvalitní zázemí v rodině, rodinné klima či společné trávení volného času. Socioekonomické charakteristiky jsou také rozhodující. Jedná se např. o vzdělání rodičů, jejich postavení v zaměstnání a platové ohodnocení. Čas, který tráví rodiče s dítětem četbou, pozitivně ovlivňuje jeho další čtenářské návyky. I samotné čtení rodičů svědčí o jejich postoji k četbě. Důležitá je také komunikace s dítětem o knize a orientace rodičů v dětské literatuře s možností společného výběru knih (Václavíková – Helšusová, 2003, s. 19 – 21).

Chaloupka (1995, s. 23 – 33) poukazuje na výzkumy vlivu rodiny na rozvoj dítěte, které docházejí ke dvěma poznatkům. Za prvé, že rodina hraje pro rozvoj dítěte stěžejní roli od narození do dospělosti, a za druhé, že úloha rodiny je v současné době zřetelně oslabovaná. Jsou různá vysvětlení – rostoucí nároky na rodiče, starosti, prestižní potřeby, rodiče často upřednostňují své zájmy před zájmy dítěte. Dochází k častému selhání rodinných vazeb, vzniku neúplných rodin, časté rozvodovosti, atd.

Přes všechny poznatky o rodinném oslabení je stejně dítě ovlivňováno rodinou nejvíce. Rodina tedy plní určitou úlohu při životní cestě dítěte i tím, že jí neplní. V prvních pěti letech musí dítě zvládnout daleko víc úkolů než později. Celá řada maličností kolem dítěte spojuje s jeho genetickými předpoklady mozaiku jeho budoucí osobnosti. Vstupuje sem jak zájem rodiny, který cestu dítěte usnadňuje, tak i její nezájem. Pokud rodiče neví, kde jejich dítě je, tak pochopitelně ani neví, co čte. Je tedy nesporné, že vliv rodiny je velký, probíhá nejen výběrem četby, předčítáním pohádek, ale i vedením rozhovoru s dítětem. Jen malá část rodičů si najde čas na rozhovor s dětmi a ještě menší část vede tento rozhovor jako rozhovor, nikoliv poučování. Pak není divu, že rodiče své děti neznají a nemají ponětí o tom, co jejich děti čtou. Není zas tak namáhavá práce dítěti něco přečíst, vzít ho do divadla, koupit mu knihu, ale umět si s dítětem popovídat, to činí rodičům někdy problémy.

Dle Chaloupky (1995) se v dřívější době četlo málo, avšak na základě uskutečněných rozhovorů bylo zjištěno, že se postoj ke čtenářství a celkově ke čtení mění. Rodiče s dětmi komunikují a snaží se jim pravidelně číst. Vedou je k pozitivnímu vztahu ke knihám a ke krásám, které kniha přináší.

6.2 Škola

Hned po rodině je škola druhým pomocníkem v získání znalostí četby. Škola motivuje dítě především prostřednictvím četby v hodinách, při zadávání domácích úkolů a následném uplatnění četby při samotné výuce. Některé školy však dětem nedávají dostatečné podněty k četbě a nechávají to na rodině, což je škoda už pro vztah dětí k výuce a škole. Čtenářské návyky se zlepšují úkolováním dětí v oblasti četby a zpětnou vazbou úkolů (Václavíková – Helšusová, 2003, s. 22).

Učitelé pracují s mimočítankovou četbou za využití společné četby titulů zvolených vyučujícím. Nejčastěji volí osvědčená literární díla českých i světových autorů. Pro 2. ročník je to např. Z. Miler – Krteček, pro 3. ročník A. Lindgrenová a její Děti z Bullerbynu, pro 4. ročník E. Petiška a jeho Staré řecké báje a pověsti, pro 5. ročník Andersenovy Pohádky (Gejgušová, 2011, s. 28 – 29). Jedním z problémů je povinná četba na základní škole. Nedostatek může být v malé informovanosti samotného dítěte. Důležité je pro něho otevření vhodné knihy ve správný čas. Proto správné vedení dítěte ke knize, která je vhodná a přiměřená jeho věku, je nezbytné jak ze strany rodičů, tak učitelů. Pokud však dítě není od učitelů informováno o možnostech literatury, dochází k mezeře v motivaci k samotné četbě. Děti, které jsou od učitelů informovány o povinné či doporučené četbě, čtou lépe a vytváří si návyky pro lepší schopnosti ke studiu. Pokud škola umožní dítěti práci s knihou v hodinách, vede dítě k četbě i doma, umožňuje mu tím vytvářet si čtenářské návyky a zájmy. Dítě většinou škola baví, baví ho i hodiny českého jazyka, a to vytváří pozitivní vztah ke vzdělání, do něhož patří i čtení. Podpora čtenářství se vyplácí, protože u dítěte se zlepšuje vztah k výuce i škole (Václavíková – Helšusová, 2003, s. 22 – 23). Doporučená četba začíná obvykle ve 2. nebo 3. třídě. Děti si vytváří čtenářské deníky, které slouží učitelům jako zdroj informací mimoškolní četby. Tu můžeme definovat jako aktivitu

žáků mimo výuku, avšak školou kontrolovanou a stanovení požadavků záleží na učiteli (Gejgušová, 2011, s. 29).

Škola je vybavena nejrůznějšími prostředky, kterými zlepšuje a zvyšuje čtenářské návyky a překonává překážky v nerovnoměrnosti čtenářství jednotlivých dětí. Vedením žáků k četbě získává škola lepší vzdělanost dětí a jejich zájem o výuku. Při práci s knihou si mohou oblíbit další předměty výuky, nejen český jazyk (Václavíková – Helšusová, 2003, s. 22 – 23).

Nejhorší, co může dítě postihnout, je rivalita mezi rodinou a školou. S nástupem dítěte do školy se stává paní učitelka blízkou osobou, kterou zahrne mezi své nejbližší a u které hledá přirozené rozšíření svého životního prostředí. Nic pro něho nemůže být důležitější než tento sklon, to si rodiče často neuvědomují, čímž svému dítěti škodí. Nevhodné poznámky na stranu učitele se vtisknou dítěti do paměti a nadělají více škody než užítku. Proto součinnost rodiny a školy činí rozvoj dítěte snazším, přirozenějším i rychlejším. Funkce školy a rodiny v rozvoji dětského čtenářství je nezastupitelná a každá má své poslání. Obě poslání jsou jiná a nelze je naplnit bez druhého (Chaloupka, 1995, s. 97 – 101).

6.3 Knihovna

Péče o začínající čtenáře by měla, dle Vášové (1970, s. 35 – 39), začínat samotným vstupem do knihovny. Při zápisu obdrží legitimaci a mohou knihovnu libovolně navštěvovat.

Rozlišuje tyto formy práce:

- A) předčítání skupině lidí – má plnit význam estetického vnímání posluchačů a to zejména dětí a mládeže
- B) beseda se čtenářem – diskuze o přečtených knihách určité tematiky
- C) přednáška – forma kolektivní práce, téma je pevně stanoveno; měla by být vzdělávací formou, ale postupem času zájem o ně opadá
- D) literární večer – seznámení s tvorbou spisovatele s doplněním o úryvky z díla

- E) literární soutěž – určena především pro děti a mládež, prohlubují si tak znalosti
- F) diskuzní večery – pořádají se na aktuální témata
- G) čtenářské ankety – zjišťují okruhy zájmu čtenáře
- H) exkurze do knihovny – čtenáři mají možnost poznat, co knihovna obsahuje a blíže se s ní seznámit
- I) výstavy – pořádány knihovnami k výročí či jubileu autora
- J) plakáty a nástěnky – názorná forma propagace
- K) časopis pro mládež – rychlá informace o nových knihách
- L) alba – plní funkci tematického katalogu

Tyto formy působí na kolektiv čtenářů, kteří se navzájem doplňují a kombinují různé metody. Musí docházet k maximálnímu uspokojení potřeb a zájmů čtenáře. Je tedy nutné spojení kolektivního a individuálního působení dostupnými metodami, které se přizpůsobují aktuálním podmínkám a jsou doplněny o nové poznatky a zkušenosti.

Většina dětí má možnost knihovnu navštěvovat a první setkání jim připravili rodiče. Častěji však chodí děti do knihovny s kamarády. Škola v tomto ohledu poněkud zaostává, avšak spolupráce knihovny a školy může sehrát roli v získání dítěte pro četbu. Knihovna však musí dítě přilákat a zaujmout. Měla by být prostorem pro naplnění potencionálních motivací dítěte pro knihu (Václavíková – Helšusová, 2003, s. 24 – 25).

6.4 Vrstevníci

Prostřednictvím kamarádů, kteří čtou, mohou děti diskutovat o knihách, předávat si zkušenosti a nové poznatky. Četba je jedním z faktorů, který upevňuje rozdíly mezi jednotlivými skupinami vrstevníků. Některé děti jsou opravdovými čtenáři a čtou rády. Rády hovoří o knihách a podělí se o svou četbu. Pokud mohou s vrstevníky hovořit o četbě, tak je to motivuje k četbě další (Václavíková – Helšusová, 2003, s. 21).

6.5 Volný čas a místo knihy v něm

Čtení může být spojováno s dalšími volnočasovými aktivitami jako například s uměleckými zájmy a mimoškolními aktivitami. Některé děti mají příliš plný denní režim, ale neplatí představa o tom, že nečte, protože nemá čas. Spíše děti, které mají volného času hodně, ho tráví u televize, než s knihou v ruce (Václavíková – Helšusová, 2003, s. 22).

Jednou z motivací pro četbu knih ve volném čase je, dle Chaloupky (1995, s. 67 – 76), dětská knihovnička, která vzniká postupně od několika svazků na policice po rozšiřující se sbírku. Rozšiřováním této sbírky bude dítě vědět, že kniha do jeho života patří a má i své místo. Není to jen ozdoba dětského pokoje, ale mám být kusem dítěte samotného, jeho citů, vzpomínek, přátelství. Proto by rodiče neměli být jedinými tvůrci. Dítě by si samo mělo rozšiřovat svou sbírku, a to zhruba od devíti let. S dětským věkem se podoba knihovny bude měnit. Místo leporel a obrázkových knížek budou pohádkové knížky či později romány nebo kovbojky. Knihovna by měla být obrazem samotného dítěte a měla by mít znaky upřímnosti a pravdivosti.

6.6 Média

Václavíková – Helšusová (2003, s. 23 – 24) uvádí, že jedním z konkurentů knihy je především televizní obrazovka. Děti většinou tráví spoustu času právě sledováním nejrůznějších pořadů v televizi (především z časových důvodů). Nebaví je číst knihu, protože u toho stráví několik dnů, ale raději si pustí film, který trvá určitý čas a hned se dozví, jak to dopadne. Hlavním nepřítelem knihy je televize, která ovládá volný čas dítěte. V rodinách, kde je čas strávený u televize regulován nebo nahrazen jinými aktivitami, najdeme mnohem více čtenářů. Dle Chaloupky (1995, s. 39 – 47) televize přinesla do dětského světa přestavbu poznávacích procesů, spoluúčasti i sebetvorby. Má to však několik háčeků. Televize sice poskytuje neskonale více, než může poskytnout jiný zdroj, činí tak však nahodile a nesoustavně. Pro dítě je důležitá názornost, soustavnost či postup od jednoduššího ke složitějšímu, opakování, co dodržuje každá solidní učebnice či encyklopedie. Dalším háčkem je možnost dětí sledovat nevhodné

pořady. Mají sklon k jejich napodobování, tím dochází k značnému vzrůstu kriminality. Zcela nenápadný háček, přesto velmi závažný je ten, že televize ukazuje živý obraz a tím neumožňuje dítěti vytvořit si vlastní představu, na rozdíl od knihy. V pohádce může být popsán pirát sebelépe, ale až dětská představivost mu dá tu pravou podobu.

Jako dalšího konkurenta označuje Václavíková – Helšusová (2003, s. 23 – 24) počítač, který je v dnešní době běžnou součástí každé domácnosti. Zatímco rodiče se vlivu počítače děsí, děti se zájmem vstupují do pravidelného kontaktu s ním a to ať hraním počítačových her či hledáním nejrůznějších informací. Práce na počítači je v dnešní době součástí jejich života. Prostřednictvím počítače získávají nové informace i lepší vzdělání v této oblasti.

Děti, které mají přístup k počítači, jsou lepšími čtenáři, umí s počítačem lépe pracovat a jsou snadněji vzdělatelné.

7 CO UKÁZALY VÝZKUMY

Kramplová a Potužníková (2005) popsaly výzkumy čtenářské gramotnosti, které se v posledních letech uskutečnily v České republice. Jedná se o výzkum PISA (ČR – 2000) a PIRLS. Výzkum PIRLS obsahoval ještě velmi podrobné učitelské dotazníky. Uskutečnil se v roce 2001 a testovali se žáci 4. tříd ZŠ, kdy se výzkumu účastnilo 35 zemí. Byly používány dva typy testování: písemné testy a dotazníky. Tato kapitola je věnovaná těmto výsledkům.

V testování čtenářské gramotnosti dosáhli čeští žáci lepších výsledků, než byl mezinárodní průměr.

Rozdíl mezi dívkami a chlapci: dívky dosahují lepších výsledků než chlapci. V České republice však tento rozdíl patří k nejmenším.

Porovnávání městských, předměstských a venkovských škol, dochází k závěru, že v České republice jsou nejvíce zastoupeny městské školy. Na venkovských školách bylo zjištěno, že někteří učitelé nemají vysokoškolské vzdělání a věkové složení je zde zastoupeno kategorií nejstarších učitelů. Co se knihovny týče, tak na venkově je mnohem více využívána než ve městech.

Co se oblíbenosti čtení týká, tak v České republice byla zjištěna nejnižší oblíbenost. Žáci, které čtení baví, dosahují lepších výsledků a čtou i ve volném čase. Na rozdíl od žáků, které čtení nebaví. Mezi nejčastěji čtené patří příběhy, romány a naučná literatura. Dále různé časopisy, návody, komiksy. Nejmenší oblíbenost mají noviny.

Dětské předčítání je častou aktivitou rodiny. V této oblasti se Česká republika nachází zhruba na průměrné úrovni. Čím častěji rodiče dětem čtou, tím lepších výsledků děti dosahují. Pozitivní vliv má také vyprávění příběhů.

Čtení nahlas je žáky zastoupeno daleko více, než když poslouchají předčítání rodičů. Čtení nahlas nemá vliv na zlepšení, je to spíše podprůměrná aktivita, užitečná pro méně zdatné čtenáře. Rozhovor o tom, co dítě čte je důležitý, přesto Česká republika patří k zemím, kde si rodiče s dětmi o tom, co čtou, nepovídají.

Z možnosti několika zdrojů např. učebnice, pracovní sešity, listy, dětské noviny, časopisy, dětské knihy a další materiály, se nejvíce používá samotná učebnice, poté

pracovní listy a jiné materiály. Méně se používají dětské časopisy a internetové materiály se používají minimálně. V České republice jsou nadprůměrně využívány dva materiály, a to učebnice a materiály z jiných předmětů. V pořadí jdou za sebou: učebnice, materiály z jiných předmětů, pracovní listy, dětské knihy, časopisy, internetové zdroje.

Možnosti využívaných textů: bajky, pohádky, příběhy, básně, divadelní hry, atd. se v České republice nevyužívají nadprůměrně a celkově jim je věnováno málo času. Mnozí učitelé nevyužívají další knihy ve výuce vůbec a jejich žáci mají horší výsledky.

Používanou metodou je čtení žáků nahlas. Tato metoda je velmi frekventovaná a učitelé tuto činnost dělají s dětmi denně, někteří jen týdně. Další metodou je čtení potichu. V České republice se nejvíce času věnuje čtení nahlas.

Jen velmi málo učitelů dává dětem možnost čtení vlastní knihy. Využití výukových materiálů je v České republice používáno, bez ohledu na čtenářskou úroveň. Minimálně dostávají žáci úkoly ze čtení. Žáci, kteří nad domácím úkolem ze čtení strávili méně času, dosahují lepších výsledků v porovnání s žáky, kteří tráví nad domácím úkolem ze čtení více času.

Dochází se k závěru, že srovnání těchto testů nelze provést přímo, protože byla stanovena rozlišná populace. Česká republika v obou výzkumech dosáhla průměrných výsledků. Čeští žáci si podle PISA nejlépe vedli v interpretaci textu a nejhůře dopadlo posuzování textu. Průměrného výsledku dosáhli v oblasti získávání informací. Výzkum PIRLS ukázal, že při získávání informací a vyvozování textů dosáhli lepších výsledků. Je důležité říci, že při výzkumu PIRLS šlo o získávání informací na základní úrovni, kdežto výzkumy PISA získávají informace na různých úrovních. Oba tyto výzkumy však ukázaly nedostatek žáků v oblasti posuzování a hodnocení textu.

8 METODIKA

8.1 Cíl výzkumu

Cílem kvalitativního výzkumného šetření v rámci diplomové práce bylo zjistit a zmapovat situaci v rodinách v souvislosti se čtenářstvím dětí na 1. stupni základní školy. Tematikou čtenářství se zabývají mnohé publikace, které většinou popisují jednotlivá dětská období a jejich určité mezníky, podle kterých se dále vyvíjejí. Co a jak by mělo dítě zvládat a v jakém období, jaké knihy jim můžeme poskytnout a které pro ně zatím vhodné nejsou. Většina rodičů však o těchto knihách nemá ani tušení a postupuje tak, jak postupovali jejich rodiče. Doporučují dětem knihy, které byly doporučovány jim a vypráví příběhy, které vyprávěli rodiče jim. I z těchto důvodů je na čtenářství dítěte pohlíženo v kontextu rodiny a jejího vlivu na dítě.

K dispozici byly dva typy rozhovorů s přibližně stejnými otázkami. V prvním případě šlo o mnou konstruovaný rozhovor (toho bylo využito v první fázi výzkumu). Druhý byl součástí projektu GAJU, do kterého jsem byla pod vedením PhDr. Miluše Vítečkové, Ph.D. zapojena (Pedagogicko-psychologická diagnostika – cesta k účinnému vedení, hl. řešitel: doc. Mgr. Jiří Jošt, CSc. – GAJU 100/2013/S). Byl upraven pro mladší školní věk a využit v druhé fázi. Cílem rozhovoru bylo zjistit rodinné prostředí, které se podílí na čtenářství, vztah rodiny ke čtení i čtenářství, z nichž plyne odpověď na stanovený výzkumný problém, a to vliv rodiny na čtenářství dítěte.

Byly stanoveny tyto výzkumné otázky:

- Co se odráží do vlivu rodiny na čtenářství dítěte?
- Jaký mají rodiče vztah ke čtenářství?
- Jakým způsobem ovlivňují rodiče čtenářství svých dětí?

Rozhovory byly vedeny s rodiči dětí, které navštěvují 1. stupeň základní školy. Nejmladší dítě, s jehož rodičem jsem mohla hovořit, navštěvuje první třídu a naopak nejstarší dítě navštěvuje pátou třídu. Jsou zde vidět jisté rozdíly v přístupu k dítěti a celkové čtenářské přípravě. Někteří rodiče přistupují k dítěti, jako již k „velkému“ a nemají potřebu mu číst a mnohdy ani nepovažují za důležité mít doma knihovnu, do které by dítě ve vlastním zájmu mohlo nahlédnout. Konkurentem knihy se stává

počítač, televize. Počítač má doma téměř každý a již malé dítě si umí zapnout televizi. Knihovna bývá opomíjena.

Tabulka 1. Charakteristika komunikačních partnerů (jména jsou změněna z důvodu zachování anonymity)

Jméno	Věk	Bydliště	Vzdělání	Počet dětí
Lenka	33	Batelov	VŠ	1
Jana	34	Batelov	VŠ	2
Iva	36	Batelov	SŠ	3
Petra	35	Batelov	SŠ	2
Marcela	40	Batelov	Vyučená	3
Martin	35	Batelov	SŠ	2
Lenka	37	Nová Ves	SŠ	2
Monika	34	Jihlava	SŠ	2
Iveta	35	Batelov	SŠ	1
Lucie	32	Jihlava	VŠ	2
Blanka	35	Batelov	SŠ	3
Hana	34	Batelov	VŠ	2
Jana	35	Batelov	VŠ	2
Květa	40	Dolní Cerekev	Vyučená	2
Hana	34	Batelov	SŠ	2
Silva	42	Batelov	SŠ	3
Eliška	37	Rácov	SŠ	2
Dana	32	Nová Ves	Vyučená	3
Marcela	42	Batelov	VŠ	2
Jan	34	Batelov	SŠ	2

Zdroj: vlastní výzkum

Myslím, že jsem získala dostatečné množství odpovědí (20 komunikačních partnerů). Občas se stalo, že komunikační partneři odpovídali pouze jednou větou, snažila jsem se je pomocí doplňujících informací či otázek dále motivovat a zjistit potřebné informace. Rodiče se postupně uvolnili a byli sdílnější.

8.2 Charakteristika výzkumu

Jak již bylo zmíněno, uskutečnila jsem rozhovory s rodiči dětí navštěvujících 1. stupeň základní školy. Výzkum byl realizován na Vysočině, a to v období září 2013 až květen 2014. Jednalo se o rodiče, kteří souhlasili s poskytnutím rozhovoru, informací. Věk rodičů byl mezi dvaatřiceti a dvačtyřiceti lety. Oslovila jsem nejen ženy, ale i

muže. Většina rodičů měla minimálně středoškolské vzdělání, v některých případech vysokoškolské. Průměrný počet dětí v jedné rodině byl dvě, ale jednalo se i o rodiny s jedním dítětem nebo až třemi dětmi. Průměrný věk dětí byl osm až devět let a nejčastěji se jednalo o děti navštěvující druhou třídu. Stručná charakteristika jednotlivých komunikačních partnerů je uvedena v tab. 1. na s. 43. V rámci rozhovoru byla položena i otázka týkající se víry (vzhledem k drobným odlišnostem ve způsobu života takovýchto rodin), překvapivou informací pro mne bylo, že je většina rodin věřících, i když do kostela chodí výjimečně. Často jsme se setkávala i s tím, že dítě mělo poruchu řeči, a to většinou v předškolním věku. Navštěvovalo logopeda a s domácí přípravou se mu podařilo poruchu odstranit. Rodiče dětem četli, ale především v období od narození do předškolního věku. Po ovládnutí techniky čtení s tím pomalu přestávali a snažili se, aby dítě četlo jim.

8.3 Metoda výzkumu

Kvalitativní výzkum bývá často kritizován za jeho neobjektivnost. Když však budeme dodržovat určitá pravidla, můžeme objevit nové, statisticky neviděné jevy, které ovlivňují výchovně-vzdělávací procesy. Je důležité si uvědomit, že neexistuje žádná správná technika, která by u tohoto výzkumu zaručovala kvalitu. Hledání kvality je dlouhý proces, který začíná rozhodnutím vést výzkum. Badatel má právo vybrat si určitá kritéria, některá odmítnout a k výzkumu se vyjádřit.

V kvalitativním výzkumu se míra rozsahu vztahuje k argumentu nebo použité proceduře. Hovoříme zde o pravdivosti a platnosti výzkumu a celého jeho procesu. Jedním z kritérií je pravdivost, která odděluje dobrý výzkum od špatného. Kromě pravdivosti je dalším kritériem pochopení. To by mělo vyjadřovat určité pozadí kvalitativního výzkumu (Švaříček, 2007, s. 28 – 31).

Při prezentaci výsledků je pak potřeba mít na paměti, že získané informace nelze zobecňovat (jedná se o výsledky na základě kvalitativního výzkumu), avšak umožňují hlubší vhled do problematiky vlivu rodiny na čtenářství. V rámci výzkumného šetření jsem se snažila o objektivní stanovisko, mne jako výzkumníka.

8.3.1 Metoda rozhovoru

Dle Švaříčka (2007, s. 159 – 174) je nejpoužívanější kvalitativní metodou sběru dat rozhovor. Je označován jako hloubkový rozhovor, který může být definován jako nestandardizované dotazování účastníka výzkumu badatelem, za pomoci otevřených otázek. Právě pomocí těchto otázek může badatel porozumět pohledu jiných lidí. Hloubkový rozhovor umožňuje zachycení původních výpovědí a slov v jejich přirozené podobě a právě to je jedním z hlavních principů kvalitativního výzkumu.

Můžeme hovořit o dvou typech rozhovoru, jednak o interview a druhým typem je rozhovor jako spolupráce tazatele a respondenta. Spolupráce obou stran vede k tomu, že jsou kladeny otázky a vědec se do rozhovoru sám zapojuje. Badatel je aktivním činitelem procesu, který vede rozhovor, klade otázky i rozhovor ukončuje. Důležitá je i samotná příprava na rozhovor a není nic horšího, než se na rozhovor nepřipravit. Neznamena to totiž, že badatele vždy napadnou ty správné otázky, na rozdíl od interview.

Rozhovor je, dle výše uvedeného autora, do určité míry strukturovaná konverzace řízená badatelem. Rozhovor zahrnuje určité typy otázek, jako jsou otázky úvodní, které se řadí na začátek. Dále jsou to otázky hlavní, kdy se jedná o zásadní otázky, které se táží na jádro výzkumu. Navazující otázky pokračují za hlavními a snaží se pochopit význam. Nepřímé otázky, které jsou obtížně interpretovatelné. Dynamické otázky udržují vzájemnou interakci během rozhovoru a ukončovací otázky, které končí rozhovor.

Charakter odpovědí by měl mít určitou hloubku a detail, jasnost, jemnost a bohatost.

8.3.2 Analýza dat a kódování

Data, která byla následně k dispozici, byla ve formě textu – jednalo se o přepisy rozhovorů, záznamy z pozorování apod. V této fázi má výzkumník před sebou nestrukturovaný materiál, a jeho úkolem není poukázat na nasbíraná data, ale podrobit materiál analýze. Důležité je, jak výzkumník chápe status svých dat.

Rozlišujeme dva typy přístupu realistický a narativistický. Realistický přístup implikuje otázku věrohodnosti výpovědí respondentů. Narativistický přístup eliminuje riziko naivity a přináší jen omezený okruh informací.

Jednou z technik kódování je kódování otevřené, kdy je text rozdělen na jednotky, těmto jednotkám jsou dány jména a poté se s nimi dále pracuje. Postupujeme tak, že text nejprve rozdělíme na jednotky. Může to být slovo, věta, odstavec. Každé vzniklé jednotce je přidělen kód, tedy jméno nebo označení. Při volbě kódu si pokládáme otázku, o čem daný úsek vypovídá. Jakmile si vytvoříme seznam kódů, začínáme s kategorizací. Jedná se tedy o seskupování souvislostí, čímž vytváříme určitou hierarchii, která je pouze provizorní. Nyní je výzkumníkem zvolena strategie, podle které dovede výzkum do finále (Švaříček, 2007. s. 207 – 222). I v rámci analýzy získaných dat jsem použila techniku kódování, vyložení karet.

9 VÝSLEDKY

Jak již bylo výše zmíněno, práce se zabývá situací v rodinách v souvislosti se čtenářstvím dítěte na 1. stupni ZŠ. Účelem výzkumného šetření bylo hlubší poznání rodičů dítěte, celkové rodinné situace, postojů rodičů ke čtení i celkový vztah rodičů ke čtení a čtenářství.

9.1 Vliv prostředí

První část výsledků vychází z odpovědí na úvodní otázky rozhovoru, a to volné vyprávění o rodině, o režimu dne, vybavení rodiny knihami.

Z výpovědí vyplývají informace uvedené v tabulce č. 1 na s. 43, kde jsou základní údaje o korespondenčních partnerech. Zmíněna byla např. i otázka víry a poruch řeči: „Je mi 34 let, jsme čtyřčlenná rodina a bydlíme s babičkou. Žijeme v rodinném domě s velkou zahradou blízko rybníka. Máme dvě děti. Štěpánka chodí do školy a Toníček do školky. Do kostela chodím já s dětmi a to spíš se Štěpánkou, manžel nechodí. A co se vzdělání týče, tak oba máme vysokoškolské. Toníček má stále poruchu řeči a navštěvuje logopedii. Štěpánka měla poruchu řeči ve školce. Když nastupovala do školy, tak už jí neměla? Neměla, to už jsme zvládly. Chodila rok na logopedii. Co jí nešlo? L, R, trochu Š a sykavky. Ty sykavky nastartovaly hned, ale to R a L nám hodně nešlo.“ (Hana, 34 let, dvě děti, 2. třída, 5 let). Častým zmiňovaným problémem v rozhovorech je porucha řeči, která se následně může přenášet i do čtenářství dítěte, vztahu dítěte ke čtení. Nejčastěji se jedná o problémové hlásky R, Ř a sykavky. U většiny dětí však došlo k nápravě ještě před nástupem do školy. Při včasné logopedické intervenci je snadnější problém odstranit. Opodstatněná byla v rozhovoru i otázka víry, z důvodu určitých rozdílů takto žijících rodin: „...do kostela chodíme, ale ne vždycky a ne pravidelně. Nejsme sice taková úplně věřící rodina, ale mám pocit, že ta víra dává dětem takový ten základ zdravého rozumu a toho žítí dál.“ (Dana, 32 let, tři děti, 11, 9, 2 roky). Většina rodin do kostela nechodí pravidelně, ale vede děti k víře (možný vliv bydliště na vesnici, menším městě). Jen malá část rodin, se kterými jsem mohla provádět tento rozhovor, do kostela nechodí vůbec. I to může mít určitý vliv na způsob života rodiny, potažmo i

k čtenářství. Rodina je pro dítě velmi důležitá a provází ho celým životem. Nikdo nemůže nahradit její roli, proto jsou vztahy v rodině velmi podnětné. Dobrá rodinná atmosféra vede dítě ke šťastnému životu.

I režim je pro dítě velmi důležitý, čtení dítěti se objevuje jak v rámci školního vyučování, tak v některých rodinách také jako rituál před usnutím. Čtení je v některých rodinách součástí režimu dne jako uklidňující fáze před usnutím, společný čas s rodiči a knihou, či bez rodičů: „Tak běžně čteme před spaním, jinak třeba když jedeme o prázdninách na dovolenou k moři, tak tam toho přečteme opravdu hodně, protože máme čas i chuť.“ (Jana, 34 let, dvě dcery, 2. a 1. třída).

Dalším důležitým faktorem prostředí je přítomnost knihy v rodině, a to v podobě dětských knihoven či knihoven rodičů.

Někteří rodiče považují knihovnu za důležitou: „Knihovnu doma máme. Jak velkou? Hodně velkou. Už moji rodiče byli velcí čtenáři a nedokážu odhadnout kolik je tam knih. To opravdu nedokážu, ale je tam hodně titulů, hodně spisovatelů. A myslíte si, že je pro děti motivující mít velkou knihovnu? Určitě. Protože bylo skvělé, že když jsme museli psát čtenářský deník, tak se nemuselo nikde lítat a shánět knihy, ale měly jsme je doma. A určitě to motivující je, protože kniha je krásná věc, krásný doplněk interiéru, ale i část vzdělání. Kniha je důležitá a měla by být v každé rodině.“ (Dana, 32 let, tři děti, 11, 9, 2 roky). Zmiňují i praktičnost v podobě vlastní zásoby knížek pro potřeby povinné četby ve škole. Domnívala jsem se, že knihovnu bude mít doma každý, byť třeba malou. Překvapivým zjištěním bylo, že tomu tak není. Některé rodiče to nepovažují za prioritu, vystačí si jen s malým množstvím knih. Ty mají děti ve svém pokojíčku a rodiče v ložnici. Knihovnu s dalšími tituly však nemají: „Knihovnu nemám. Knížky samozřejmě ano, ale klasickou knihovnu, kterou jsme mívali za mého dětství, tak to teda ne. Tomu se nepřikládá až tak velký význam, ale spíš z manželovi strany. Já vím, že jsem kdysi o ní stála...“ (Silva, 42 let, tři děti, nejmladší 3. třída). Jedním z nejčastějších titulů, které v domácí knihovně bývají, jsou starší knihy po rodičích či prarodičích. Patří sem např. London, Twain či Stanislav Rudolf. Dále i novější tituly populárních autorů. Velké zastoupení mají historické romány, romány a fantasy.

Mít doma vlastní knihy, do kterých se může člověk kdykoliv podívat je báječné. Pro doplnění však může posloužit i místní knihovna. Ne všichni rodiče společně s dětmi knihovnu navštěvují. Jsou však rodiny, které do knihovny chodí pravidelně: „Tak to určitě a holkám se tam moc líbí. Chodíte tam pravidelně? Pravidelně jednou za měsíc. Většinou, když já dočtu ty svoje knihy, tak si jdu pro další a holky jdou se mnou a něco si tam vyberou. Chodí tam rády. Půjčují si holky hodně knížek? No, půjčují si docela dost, ale většinou právě o těch koních nebo Denisa to tvoření a tak. Pohádky už ne a myslím, že Kája je ještě na příběhy malá. Takže teď má právě to období těch zvířat. A Denisa si půjčuje i příběhy.“ (Petra, 35 let, dvě dcery v 5. a 2. třída). Někteří rodiče s dětmi již do knihovny nechodí: „Knižky si kupuji, protože do knihovny nechodím. A nikdy jste nechodila? Chodila jsem dřív a to, když jsem chodila do školy. Teď už nechodíte, proč? Tak když se mi nějaká knížka líbí, tak si jí koupím a už ani není tolik času. A děti? Ty taky ne. Ty moc nečtou a většinou jim knížky kupujeme nebo je dostávají. Takže spoustu knížek máme doma anebo jsme měli z dětství, takže používáme i ty. A co kniha jako dárek? Tak to určitě dostávají. A většinou jsem vybírala já, ale teď už si třeba Vířa řekne, co by chtěl. Já to vybírám společně s ním a podle toho, co je právě pro něho vhodné.“ (Marcela, 42 let, dvě děti, 5. a 8. třída). Podle rodičů kniha jako dárek k Vánocům nepochybně patří, proto dětem rodiče knihy kupují. I když se podle rodičů najdou i knihy, které doma mít nemusí. Proto si raději zajdou do knihovny a podle potřeby si půjčí to, co chtějí. Pokud se rodiče rozhodnou knihu objednat, tak nejčastěji z Albatrosu či Knižního klubu. Někteří preferují první kontakt s knihou: „... já mám ráda, když si tu knihu můžu prohlédnout. Třeba v Praze v Luxoru, kde je to ohromný, úžasný a člověk si tam tu knihu může vzít do ruky, prolistovat, prohlédnout a už asi jen to udělá na člověka dojem...“ (Dana, 32 let, tři děti, 11, 9, 2 roky). Také si myslím, že není nad to, si knihu prolistovat a prohlédnout. Velmi mě potěšilo, když převážná část rodičů odpověděla, že knihovnu navštěvují a děti o ní mají zájem. Mohou si půjčit knihy, které doma nemají.

9.2 Čtení rodičů, sourozenců

V rámci rozhovoru byla položena tato otázka: „Čtete Vy, Váš partner, sourozenci, dítěti?“

Cílem této otázky bylo zjistit postoj rodičů ke čtení. Prvním typem jsou rodiče, kteří mají čtení jako zálibu, koníčka: „Čtu ráda, protože mě čtení baví. Když chci číst, tak si na to ráda udělám čas. Spíš je to tak, že čtu večer, protože přes den si doma nějakou tu práci najdu nebo se věnuji dcerám. Spíše pracuji s mladší dcerou, ta starší už to zvládá sama. Ale čtení mě baví, a když chci číst, tak si ten času najdu.“ (Petra, 35 let, dvě dcery v 5. a 2. třída).

Druhým typem jsou rodiče, kteří v mládí četli hodně, ale v současné době to z časových důvodů nestíhají: „Jako malá jsem četla hrozně ráda a četla jsem pořád a bavilo mě to. I spoustu knížek mimo povinnou četbu. Ale teď už na to bohužel nemám čas.“ (Marcela, 40 let, tři děti, nejmladší 2. třída).

Třetím typem jsou rodiče, kteří prostě nečtou vůbec: „Nečtu vůbec nic, jenom to, co mě zajímá. Protože na to nemám čas. Já bych to prostě nestíhala. Když si jdu večer lehnout do postele, tak jsem tak unavená, že jsem prostě ráda, že si konečně můžu odpočinout a jdu spát. Přes den, když nejsem na prodejně, tak se věnuji dětem. Mám dceru v šesté třídě, kontroluju jí, jestli má všechno do školy, jestli třeba nepíše nějakou písemku a podobně. A syn je ve druhé třídě. S ním pořád děláme nějaké věci, ať jsou to věci do školy nebo trénujeme logopedii. Pak dělám účetnictví manželovi nebo firmám. A už toho je i tak příliš. I když třeba vidím tu babičku, jak pořád něco čte, tak to možná připisuji i tomu věku. Tak třeba až budu starší, tak mě to také chytne.“ (Lenka, 37 let, dvě děti, dcera 6. třída, syn 2. třída).

Nemohu posuzovat časovou vytiženost rodičů, ale požitek ze čtení by neměl být limitován časem, ale zájmem. V dnešní uspěchané době, kdy rodiče mají spoustu práce, mě tedy ještě zajímalo, jestli mají čas si něco přečíst. „V naší rodině čtu pouze já. Manžel se může pochlubit tím, že nepřčetl asi nikdy nic. A moje děti, přisuzuju to době, protože to není tím, že bych je nevedla, protože já jsem čtenář až fanatický a vždycky jsem byla. Teď už je to teda trochu jinak, ale jako malá holka jsem pořád jen četla a četla. Až mě to zdržovalo od školy. A dětem sem už od malička četla, jen co to začaly

trochu vnímat a možná ještě i před tím. Ve snaze, že se to do nich ještě víc dostane, ale můžu říct, že je to horší a horší. Vojta sice říká, že čte, ale když tam nejdu já a nečteme si chvilku před spaním, kdy čte chvilku on a pak to dočtu já. Ale když ten impulz není ode mě, tak Vojtu to prostě samotného nenapadne..." (Silva, 42 let, tři děti, nejmladší 3. třída).

Většina rodičů se shoduje v tom, že dříve četli víc, protože na to měli čas. Teď už ho tolik není, a proto není čas ani na čtení. V rodinách čtou více ženy než muži. Většinou se jedná hodně o historické romány nebo o romány klasické. Nejtypičtější dobou pro čtení je večer v posteli.

Pokud mají děti sourozence, tak mladší se většinou snaží napodobit staršího, a to i pokud se jedná o knihu. Často bývá zvykem, že starší sourozenec čte mladšímu pohádku na dobrou noc.

Další otázka směřovala k žánru, který rodiče preferují. Jestli je zajímají spíše čeští autoři nebo dávají přednost zahraničním. Popřípadě, který žánr číst nemusí. „Nejraději mám fantazy a romány. Proč fantazy? Líbí se mi takový ten jiný svět, vlastní svět. Pokud jsem neviděla film, tak si vytvořím vlastní představu například místa, kde se to odehrává, hlavních postav i jejich tváří. Baví mě ten únik jinam. Mám celkově na svůj věk velkou představivost. Máte nějakého oblíbeného autora? Ne, to nemám. Čtu prostě to, co se mi líbí nebo to, na co jsem si přečetla nějakou recenzi. Proč romány? No, protože se mi líbí barvitost děje. Romány čtu, jen když mě to chytne, ale raději čtu to fantazy. Je to takový můj odpočinek.“ (Monika, 34 let, dvě děti, 2. třída, 4 roky). Část rodičů si vybírá právě literaturu tohoto typu, dále třeba historické romány či dějepisné zajímavosti. Nejčtenějším žánrem jsou z ženského pohledu romány a z mužského detektivky a kriminálky.

Dalším důležitým faktorem je četnost, čas strávený u knihy. U rodičů, kteří nečtou, byla odpověď na tuto otázku jasná. „Nečtu. Čtu jen to, co potřebuju. Ale třeba tchyně, ta si tam jde lehnout v devět hodin a do tří do rána čte, pak se diví, že nemůže spát. Tak to já taková nejsem.“ (Lenka, 37 let, dvě děti, dcera 6. třída, syn 2. třída). Rodiče, kteří čtou pravidelně nebo občas, se přece jen museli trochu zamyslet nad dobou strávenou u knihy: „Snažím se každý den, ale většinou to nevyjde. Každý den si říkám, že bych si

večer mohl něco přečíst. Ale pokaždé to prostě nejde. A kdybyste měl ten čas nějak odhadnout? Většinou tak ob den nebo jednou za tři dny. Záleží i na tom jak moc byl v práci náročný den a jestli mám na čtení chuť. S odporem mě to nebaví, a to si raději pustím nějaký sport v televizi. Když přijedu z práce v pět hodin, tak se toho pak už moc stihnout nedá.“ (Martin, 35 let, syn 4 roky, dcera 2. třída). Většina rodičů se opravdu snaží jít příkladem svým dětem a číst. I když jim to někdy nevyjde. Jen malá část rodičů mi odpověděla, že nečtou vůbec.

Zásadní vliv na čtenářství rodičů mají jejich čtenářské začátky. Do čtenářství se odráží i vlastní zkušenost. Touto otázkou jsem chtěla zjistit, jaké mají rodiče vzpomínky na své čtenářské začátky, na svou původní rodinu a čtení knih, školu: „Jako malá jsem četla hrozně ráda. Všechny ty knížky, co jsme měli číst do školy, tak jsem je přečetla a bavilo mě to. I spoustu dalších knížek mimo tu povinnou četbu. Čím si myslíte, že to bylo? No asi tím, že mě to bavilo a měla jsem z toho radost. Dostávali jsme knihy a zajímalo mě to. Museli Vás rodiče nutit? Ne, to vůbec. Mě celkově knížky hrozně zajímaly a bavily. Četla jsem právě hodně, než jsem měla děti. A pak už to s tím časem bylo horší. Ale dětem jako malým jsem četla dost.“ (Marcela, 40 let, tři děti, nejmladší 2. třída). Část rodičů mi sdělila, že je (jako děti) čtení nebavilo. Rodiče je do čtení nenutili, ale nebyl to pro ně druh zábavy. Povinná četba byla nucená povinnost, která se musela splnit. „Přiznám se, že jako holka jsem moc nechtěla. To se mi nechtělo skoro vůbec. To až postupem času jsem k tomu tak nějak přišla. Rodiče Vás nutili? To ani ne, že by mě rodiče nutili, ale četbu jsem nevyhledávala. Proč si myslíte, že Vás to nebavilo? To nevím, možná proto, že když jsem chodila do školy, tak tam se prostě číst muselo. Musela jsem se do toho i učit a tohle už mě moc nebavilo a ani na to nebyl asi čas. Také jsem hodně byla venku, stejně jako teď holky. A dneska už si ráda k té knize sednu a najdu si tu chvilku na to.“ (Petra, 35 let, dvě dcery v 5. a 2. třída). Již v raném věku se u dětí buduje vztah ke čtení, pokud budou mít špatné vzpomínky na toto období, jen těžko se později ke knize vrátí. Proto není vhodné děti do četby nutit, to si rodiče uvědomují.

Vidět rodiče číst, může být pro dítě velmi motivující a inspirující. „Určitě, protože děda s babičkou mají obrovskou knihovnu. Děda je totiž myslivec a tak tam mají spoustu knížek od přírody po přírodopis. Obě babičky také často čtou a druhý

děda, ten moc nečte. Ale nás může vidět číst a každý večer čteme pohádky. Takže čteme dost.“ (Hana, 34 let, dvě děti, 2. třída, 3 roky).

Ne každý rodič nebo člen rodiny patří mezi čtenáře, najdou se i výjimky. I když převážná část rodičů čte ráda a využívá každé volné chvílky a je velmi milé, když se k nim přidá i dítě. Nemusí se vždy jednat pouze o relaxační četbu, ale i o odbornou literaturu nebo různé studijní materiály. Pro dítě může být povzbuzující, když vidí, že se jeho rodiče něco učí. V současné moderní době, kdy do běžného života lidí zasahuje i další technika mě zajímalo, jakou s ní mají rodiče zkušenost a čemu dávají přednost: „Tak u televize určitě nesedím, protože tam nic není. Takže než televizi to dávám přednost knize, protože bulvární plátky mě nezajímají a televize mě nebaví a na zprávy se nedívám, protože mi přijde, že tam jenom straší lidi. Samozřejmě, že jenom nečtu, dělám i další věci. Jak jste třeba řkala, tak musím i uklízet a vařit a podobně. Takže ve volném čase volíte raději tu knihu? Určitě, než si pustit televizi to opravdu raději otevřu tu knihu a budu číst něco smysluplného a pro mě zajímavého.“ (Petra, 35 let, dvě dcery, 5. a 2. třída). Při rozhovorech s rodiči jsem zjistila, že žádný rodič nedává přednost televizi. Je to spíše činnost, při které se mohou chvílku uvolnit a odpočinout si. Většina rodičů se shoduje na tom, že v televizi „nic není“ a mají dost další práce, než sedět u televize a koukat na ni.

9.3 Vliv rodičů

Zájem dětí o to, aby jim rodiče četli, je u každého dítěte jiný. **Většina rodičů četla dětem**, když byly malé: „*Ted'* už spolu nečteme, *ted'* už si každý čte sám. Honzík toho to baví, takže ten si vybírá i z té knihovny ty dětský knížky. Ale nevím, co *ted'* četl. Oni mají ten čtenářský deník a tam si to píšou a do toho si vybírá ty knížky, ale přesně nevím jaké.“ (Jan, 34 let, dvě děti, 2. a 5. třída). Najdou se však i rodiče, kteří dětem čtou rádi, i když už dítě chodí do školy, a dětem se to líbí. Mají takový každovečerní zvyk: „Čteme před spaním. I když o víkendu se přiznám, že ne, protože to je takový volnější režim, ale když chtějí, tak jim něco přečteme. Četli jsme třeba od Astrid Lindgrenové *Bratři Lvi srdce*.“ (Hana, 34 let, dvě děti, 2. třída, 5 let). Většina se ale

shoduje na tom, že četli dětem v předškolním období častěji, s věkem se to, dle jejich výpovědí, mění a závisí to i na zájmu dítěte.

Mnohdy pohádku či příběh na dobrou noc předčítá starší sourozenec. Je však důležité, že dítěti někdo čte. Slyší lidský hlas a vnímá děj, který mu je předčítán. Touto otázkou jsem také chtěla zjistit, jestli rodiče místo knihy nepreferují jinou zábavu: „Čteme večer pohádku před spaním. Jinak to není určitě tak, že je posadím k televizi, ať mám klid. Nela už si sama od sebe nebo s mým malým popostrčením vezme knížku a zaleze si někam a tam si čte. Jinak s tou mladší pořád teprve čtení trénujeme. Zatím umí pár písmenek a čtou jednoduché věty. Jinak holky mají i další aktivity, které přes den dělají, a na to čtení si uděláme pravidelně čas večer. Tak to určitě nezanedbáváme a čteme pravidelně a teď čteme to vyprávění o Martince.“ (Jana, 34 let, dvě dcery, 2. a 1. třída). Rodiče s dětmi tráví čas i tím, že je připravují do školy a doma s nimi trénují: „Když chce něco přečíst, tak jí to přečtu. Jinak moc ne. Spíš zatím procvičujeme ty věci do školy a děláme úkoly. Pohádek má spoustu, a tak si i ráda nějakou pustí. Myslíte, že byste jí mohla číst víc? No já bych třeba i ráda, ale není čas. Práce a věci kolem je spousta. Není to tak, že jí nečtu vůbec. Čteme si doma určitě, ale máme i jinou zábavu a práci.“ (Lenka, 33 let, jedno dítě, 1. třída). Rodiče u dětí televizi nepreferují a věnují se jiným činnostem, které jsou za ten den potřeba udělat. Když však děti mají potřebu se na televizi dívat, někteří rodiče to berou jako činnost, u které si dítě odpočine, a oni si mohou dodělat to, co potřebují. Dítě je během dne neustále v pohybu a proto nějaký ten čas na odpočinek také potřebuje. Nejsem si zcela jistá, jestli je televize nejlepší způsob, ale u dětí je to jedna z možností.

Dále mne zajímala otázka, která se vztahovala k množství času stráveného čtením s dětmi: „Určitě se snažíme každý den, kromě víkendu. To máme takové volnější dny a jezdíme třeba na chatu nebo za babičkou a podobně. A když třeba jedeme na chatu, tak si zapálíme krb a někdy u toho společně čteme, až holky usnou. A jak dlouho? Tak určitě 20 minut a opravdu chci, aby nám to ten každý den vyšlo. A čtete jim Vy nebo se střídáte s manželem? No většinou čtu já, protože manžel někdy jezdí pozdě z práce a je rád, že si udělá, co potřebuje. Ale někdy čte i on, ale to jim spíš vymyslí příběhy.“ (Monika, 34 let, dvě děti, 2. třída, 4 roky).

Průměrný čas čtení dětem je kolem dvaceti minut, kdy již ke konci děti pomalu usínají. Některé dny je režim pro čtení volnější. „Tak s Filipem musíme číst denně. Kromě dvou dnů, co nečteme, je pátek a sobota. Většinou tak přes tu půl hodinu určitě. Někdy třeba když vidím, že se mu nechce, tak mu to nejdřív přečtu já, jestli ho to vůbec bude bavit, a pak si to přečte sám. Měli číst Kocoura Mikeše, tak jsem mu to začala číst a on si to pak dočetl sám, protože ho to bavilo. Tak to přečetl dokonce dvakrát. A je to pravidelně? Záleží na tom, kolik je času no. Někdy nepřečteme třeba nic, kromě těch věcí, které musí. No a třeba ještě čteme o víkendu, když po obědě není v televizi žádná pohádka, na kterou by chtěli koukat, nebo když je ošklivé počasí.“ (Lenka, 37 let, dvě děti, dcera 6. třída, syn 2. třída).

Rodiče zmiňují, že se opravdu snaží s dětmi číst pravidelně každý večer, a to v časovém rozmezí dvaceti minut, někdy to ani není do doby, než děti usnou. Poté mají ještě chvilku čas o pohádce či příběhu přemýšlet.

Čtení přináší krásný prožitek a pro spoustu lidí může být určitým rituálem. Zajímalo mě, jestli to tak vnímají i rodiče a kdy dětem čtou. „Většinou to bylo právě před tím spaním, nebo když byly nemocné. Tak to jsme jim četli, právě třeba když ležely a léčily se. Proč před spaním? To je taková tradice, to dělá asi každý, že před spaním dětem čte. To je právě takový čas na tu pohádku. Kdy už jsou ty děti takové klidné, mají všechno za ten den hotové, a tak si můžou v klidu poslechnout tu pohádku a usnout.“ (Petra, 35 let, dvě dcery v 5. a 2. třída). Myslím si, že čtení před spaním děti uklidňuje a pomáhá jim usnout. Někteří rodiče mají jiné zkušenosti a dětem před spaním nečtou. „Když si čteme, tak odpoledne. Před spaním jsem jí to nikdy neučila. Proč? No, nám rodiče také před psaním nečetli, a proto jsem na to nebyla zvyklá a neučila jsem to ani jí. Každý to má asi jinak. Možná by to bylo dobré, ale já jsem to nezažila, a proto to nemůžu posoudit. A nezkusíte to třeba? No myslím, že už určitě ne. Jednou jsme to zavedli takhle, tak to asi nebudeme měnit.“ (Lenka, 33 let, jedno dítě, 1. třída).

Každé dítě je jiné a má jiný okruh zájmů. Pokud rodiče dítěti již nečtou, nemusí to znamenat, že neví, jakou čte jejich dítě knihu. Rodiče by se měli o četbu svých dětí zajímat. Ne každá kniha je pro dítě vhodná. Děvčata si většinou vybírají příběhy s dívčí hrdinkou a chlapci volí dobrodružné knihy. Děti také velmi láká přečíst si knihu na základě filmového zpracování.

Důležitým faktorem čtenářství je rozhovor s dítětem o knize, o tom, co si přečetli/přečetlo. Záleží na každém rodiči, jestli s dítětem o knize hovoří. Pokud se čte před spaním, tak většinou ne. Pokud čtou rodiče s dítětem přes den, tak se snaží, aby dítě knize porozumělo. „Někdy ano, protože si myslím, že nedává pozor. Já totiž chci, aby věděl o čem to je a měl zájem o to vědět, jak to dopadne. Já jsem třeba nemohla skončit, protože jsem chtěla vědět, jak to dopadne a pořád jsem přidávala ještě stránku a ještě stránku. Tak právě i proto se ho ptám, jestli mu to něco říká a jestli tomu rozumí a tak.“ (Silva, 42 let, tři děti, nejmladší 3. třída). Dále rodiče pokládají dětem otázky, jestli se jim kniha líbila, kam pokročily, o čem to bylo a podobně. V některých příbězích bývají i výchovné prvky. „Jelikož v těch knížkách jsou výchovné příběhy, třeba o tom, jak se děti perou a nadávají si. V té knížce je to podané hezky. Různými metodami nebo hrou a je to tam pěkně vysvětlený, takže potom to probíráme. Proč se to nedělá, proč se to tak má dělat, proč mají děti poslouchat a tak. Takže když je čas, tak si o tom povídáme. Ale toho času je čím dál míň, takže někdy jim opravdu přečtu pohádku a spát, ale někdy si o tom povídáme.“ (Hana, 34 let, dvě děti, 2. třída, 3 roky). Chtít po dítěti převyprávět obsah, to by nebyl dobrý nápad. Na chvíli se k němu posadit a zeptat se ho, co čte a jak se mu to líbí, by neměl být u rodičů problém. Rodiče se o četbu svého dítěte zajímají, i když mu nečtou.

Také se často stává, že dítě v knihách něčemu nerozumí a jde za rodiči. Někteří rodiče nemají problém s tím odpovídat dítěti na jeho otázky. Mají radost z toho, že se ptá a chce se něco dozvědět. Mnohdy to praktikují i přes encyklopedie, kde společně s dítětem vyhledávají odpovědi na jeho otázky. Dítě se i rádo pochlubí tím, co četli ve škole a o čem to bylo. „Tak většinou si říkáme, o čem to je. Třeba právě před tím spaním si povídáme o knihách, Editka nám vypráví o tom, co teď čte nebo co četli ve škole a tak. A co když jí něco zajímá? No, když jí něco zajímá nebo něco neví, tak se zeptá a já jí na to většinou odpovím. Ale ona už si umí na některé věci odpovědět i sama. A já se jí pak třeba ptám na tu četbu z té čítanky, protože dostávají takové otázky a musí na ně znát odpovědi.“ (Iva, 36 let, tři dcery, 18, 9, 4 roky). Pokud podporujeme v dítěti zvědavost i zájem, vede to k většímu zájmu o čtení. Protože i dítě má touhu se dozvědět nové věci a tím se i pochlubit. Získat určité vědomosti, které rodiče neví a přinést jim nové informace, které se sám dozvěděl. Dále se chce pochlubit

i vrstevníkům, kteří jsou pro dítě velmi důležití. Děti potřebují nejen rodiče, ale i přátele, s kterými si mohou popovídat a mnohdy i zajít do knihovny. „Určitě ano a půjčují si je mezi sebou. Mají hodně oblíbenou tu Aničku. Tak ta zrovna docela frčí a o tom se hodně baví. Ve třídě si je půjčují? No ve třídě i mezi kamarádkami. Půjčovali si i díly mezi sebou. Vždycky ten, co jsme neměli, tak jsme si ho od někoho půjčili. A oni si o tom mezi sebou povídají. Třeba když byly na táboře, tak jsem je zaslechla, jak to rozebírají a řeší, jak to dopadne a prožívaly to. Ono je to opravdu psané velmi hezky, že to baví i mě.“ (Jana, 34 let, dvě dcery, 2. a 1. třída). Většinou se spíše o knihách baví děvčata než chlapci. Co mohu posoudit z praxe, tak chlapce v současné době zajímá spíše počítač a počítačové hry. I když rodiče s tímto výběrem nejsou spokojeni.

Někteří rodiče mají pocit, že čtenářskou průpravu s dítětem zanedbávali, a proto se to snaží nyní dítěti vynahradit. Rodiče se čtením přestávají zhruba kolem druhé třídy s domněním, že je na to dítě již velké. Vezme si knihu samo a začne předčítat rodičům. Rozhodně si nemyslím, že dítě ve druhé třídě je již velké. Čtení se teprve učí a stále se v něm zlepšuje, ale soustředí se spíše na samotnou techniku než na porozumění čtenému. Proto pokud rodiče dítěti předčítají, rozvíjí se mu slovní zásoba právě z poslechu, slova si snadněji zapamatuje a později je rozpozná.

Dále mne zajímalo, jestli se rodiče snaží i o jinou motivaci a vzbuzení zájmu o čtení, než pouze předčítáním: „No nákupem samozřejmě. Nám chodí různé ty katalogy ze školy, jako třeba ten Albatros a ve školce mají knižní kluby a vždycky tam za nimi přijedou. Prezентují tam ty knihy před dětmi. A tak tam jsme nakoupili spoustu knih jako například: První školní atlas, Moje tělo, to jak je vlastně psané pro děti a ještě nějaké omalovánky, cvičebnice a tak. A co časopisy? No, tak to moc ne. To třeba spíš když se jede na chatu, tak si koupí nějaký, ale jinak ne. To spíš kupujeme ty knížky.“ (Iva, 36 let, tři dcery, 18, 9, 4 roky). Nakupují se knihy, objednávají se a dále pročítají. Kniha prostě do rodiny patří. Poměrně menší zastoupení mají časopisy. Ty se většinou zdají bez odezvy a děti o ně nemají zájem. Pokud ano, jedná se o časopisy Mateřídouška či Sluníčko.

Čemu dávají děti v dnešní době přednost? Chtějí předčítat či vyprávět? „Chtějí oboje. Vtom mi pomáhá můj tatka, protože ten nám vždycky pohádky vyprávěl, a tak mám takovou osnovu, jak by to asi mělo vypadat. A když chci děti na něco

namotivovat, protože vím, že jsem se bála, když začal Kája chodit sám do školy, a tak se jim snažím pomoci pohádky říct, ať dávají pozor. Protože když se dávají zákazy, příkazy, tak to ty děti moc neberou. Takže my čteme i vyprávíme. Mají o to prostě zájem, takže je nějak víc nemotivuju.“ (Hana, 34 let, dvě děti, 2. třída, 3 roky). Rodiče předčítají i vyprávějí. I když někteří rodiče pouze předčítají, protože vyprávět nechtějí a raději si vezmou knihu a něco dítěti přečtou. Některé děti mají své oblíbené pohádky a ty společně s rodiči předělávají a upravují, aby to nebylo pořád stejné. Dětem se to líbí, protože mohou mít stále nové otázky. Důležitým prvkem je správná motivace. Proto mě zajímalo, jak rodiče v současné době děti k četbě motivují: „Určitě příkladem, že sama čtu. Že jim ty knihy nabízíme a určitě i tím, že jim je čteme. Myslím, že knih na výběr mají dost a tím, že sama čtu a oni mě vidí, tak si myslím, že i to v nich může vzbuzovat nějakou touhu po knihách. U té starší to tak je, ještě uvidíme, jak na tom bude Natálka.“ (Jana, 34 let, dvě dcery, 2. a 1. třída). Dítě se učí nápodobou, a proto si myslím, že když vidí rodiče číst, tak i samo bude mít o knihu větší zájem. Bohužel rodiče, kteří nečtou, neumožňují dítěti získat tuto zkušenost, i když mnohdy děti rodičů nečtenářů přistupují ke knihám s větším zájmem než ostatní. Nebude to tedy pouze přístupem rodičů, ale i celkovým zájmem dítěte.

Někteří rodiče motivují dítě tím, že se ve čtení střídají. Nejčastěji se však jedná o věci do školy: „To čteme společně. Nejčastěji ty pohádky nebo věci do školy? Většinou ty pohádky nebo to, co musí číst do školy z té čítanky třeba. A to jí baví? No netváří se, že by jí to nějak bavilo, ale když musí, tak musí. Samozřejmě, že věci, které jí zajímají, ať to jsou ty koně nebo příběhy, které má ráda, tak to čte s větším nadšením. Ale aspoň vidí, že musí číst i to, co nechce a ne jen to, co jí baví.“ (Martin, 35 let, syn 4 roky, dcera 2. třída). Z čítanky číst děti většinou nebaví. Možná proto, že je to povinnost nebo úkol, který je potřeba splnit. Rodiče se snaží o to, aby jim dítě pravidelně četlo. Berou to jako určitou kontrolu a rozvoj ve čtení. Dále je to také činnost, kterou vykonává dítě, zatímco rodiče na něčem pracují. Mnohdy v rodinách s větším počtem dětí předčítá dítě mladším sourozencům.

Zajímavá je otázka, kdo dětem knihy vybírá, zda rodiče, či jakým způsobem do výběru zasahují. Převážně se jedná se o vzájemnou spolupráci rodiče s dítětem, ale převažuje výběr dítěte: „Tak v knihovně si vybírá Štěpánka vždycky sama a jinak jí

třeba něco doporučím podle mých zkušeností. Takže je to takové kombinované. Já vybírám hlavně podle toho, co jsem třeba já četla jako malá a když si nejsem jejím výběrem jistá, tak se zeptáme paní knihovnice." (Hana, 34 let, dvě děti, 2. třída, 5 let). Především ale rodiče dítěti dopřávají volný výběr: „Nechávám to na nich. Protože si pamatuji, že jsem tenkrát chtěla přečíst Štěpánce nějakou knihu a jí absolutně nenadchla, protože to ještě pro ní nebylo. Myslím si, že to dítě vycítí, kdy je na jakou knihu připravené nebo vyspělé." (Dana, 32 let, tři děti, 11, 9, 2 roky).

Pokud se jedná o výběr knih v knihovně, tak je kontrolují, aby četba byla přiměřená jejich věku. Pokud se jedná o pohádku, která se bude číst před spaním, tak je výběr zcela na dítěti, a to podle jeho chuti či nálady. Když se však nějaká pohádka čte dokola, tak už rodiče do výběru zasáhnou, protože ani jim se nechce jedna pohádka či příběh neustále opakovat. Výběr knihy je pro dítě důležitý. I když někdy se může stát, že dítě o danou knihu nemá zájem: „Většinou vybíráme společně. A podle čeho? Podle toho, co je baví. Je pravda, že některé knihy jsme začaly číst, ale nedočetly, protože je to nebavilo. To si holky řeknou samy. Tak vybereme jinou a nějak nad tím nebádáme. Když je to baví, tak to přečteme celé a když je to nebaví, tak vybereme jinou. Doma máme většinou pohádky, tak volíme ty nebo si půjčíme v knihovně a tam to mají věkově rozdělené. A co třeba teď volíte za knihy? No, teď máme oblíbené knihy od Ivany Peroutkové, a to jsou příběhy o holčičce Aniče od druhé třídy a teď už je asi ve čtvrté. Tak to je bavilo hodně nebo nějaké legrační pohádky. Takže volíte pohádky nebo příběhy? Teď už to nejsou vyloženě jen pohádky, ale spíše ty příběhy." (Jana, 34 let, dvě dcery, 2. a 1. třída). Pokud vybírají dětem knihy rodiče, tak se jedná o ty, které znají z dětství. Děti se často řídí obrázky, ilustrací: „No jak kdy. Někdy jsem jí vybrala sama, ale většinou si vybíral sám. Tak my jsme měly silnou knížku s pohádkami, kde bylo přes dvacet pohádek a tak jsme každý večer přečetli jednu, další druhý den a tak. A podle čeho jste vybírala Vy a podle čeho David? Tak David podle obrázků, to se mu vlastně líbilo to malování a obal. A já podle toho, že jsem ty knížky znala, protože některé knížky jsme ještě měli my jako malý." (Marcela, 40 let, tři děti, nejmladší 2. třída). Správně zvolená kniha, která bude dítě zajímat a bude ho bavit, bude také dítě motivovat k další četbě a vzbudí v něm zájem o další knihy.

Další činnosti, které u dětí mohou vzbudit zájem o čtení je vyprávění pohádek, zpívání písniček apod. Velká část rodičů dětem hodně zpívala především ukolébavky a v pozdějším věku i písničky. Děti to mají rády a některé to vyžadují. I když ve většině rodin se nyní zpívá pouze pro pobavení.

Jedna z otázek rozhovoru byla o projektu "Celé Česko čte dětem?" Rodiče většinou o tomto projektu slyšely, ale více se o něho nezajímaly: „Slyšela a myslím, že to bylo i v televizi a zapojovali se do toho slavné osobnosti. A bylo tam něco, jako čteme dvacet minut. Takže jsem o tom slyšela. A zajímala jste se o to víc? Ne, jen jsem to slyšela.“ (Hana, 34 let, dvě děti, 2. třída, 3 roky). Jedná se o projekt, který se snaží ukázat dětem cestu ke čtení a to pravidelným čtením dvacet minut denně.

9.4 Vliv osobnosti samotného dítěte

Rodiče děti ke knihám vedou, a proto i děti samy si knihy prohlíží a pročítají poměrně často. Mladší děti si rády vezmou do ruky knihu, prolistují jí a pročítají, co je baví. V současné době kniha bývá však nahrazena počítačem, spíše u starších dětí (od třetí třídy).

Oblíbení kniha jde většinou s dítětem od doby jeho dětství až do dospělosti. Nemusí mít jen jednu oblíbenou knihu, ale i oblíbený žánr nebo postavy. Většina dětí má v dětství spíše oblíbené pohádky. V pozdějším věku už nepreferují jednu knihu stále dokola. Spíše se zajímají o knihy nové a nepřečtené. Zájem o oblíbenou knihu vzbuzuje v dítěti zájem o četbu. Jsou i děti, které nepreferují určitý typ knihy, ale spíše žánr nebo určité postavy: „No rozhodně si nemyslím, že holky mají jednu oblíbenou knihu. Čteme takové, které je baví, a co se jim líbí. Jednu oblíbenou určitě nemají. Jen se jim moc líbí knihy o zvířátkách, koních, vilách, princeznách a tak. Takové holčičí věci. Proč si myslíte, že nemají žádnou oblíbenou? No asi proto, že se jejich zájmy rychle mění. Co je jeden den baví, druhý už nechtějí.“ (Monika, 34 let, dvě děti, 2. třída, 4 roky). Oblíbená kniha může provázet dítě již od dětství. I když jeho rychle se měnící zájmy mění i jeho výběr knih.

Každé dítě zajímá něco jiného, proto i tematika dětských knih se liší, i když největší zastoupení u chlapců má tematika dobrodružství: „... jsou to hodně děti, akce, kluci versus kluci, takže právě ten dětský hrdina. A nejvíce ho přitahuje, když je mu to podobný, právě i ty podobný problémy a tak, no. Nevím, jak by se tvářil na nějakou historii, spíš ta současnost, no...“ (Silva, 42 let, tři děti, nejmladší 3. třída). Dále pak nejrůznější stroje, auta i zvířata. U dívek převažují témata s dívčí hrdinkou, která zažívá podobné dobrodružství nebo trápení jako čtenářka. Další tematikou je třeba fantazy literatura: „... nadpřirozené příběhy, právě jako ta Narnie, protože je taková něžná, pohádková. Jsou tam děti a jim se to líbí. Tak takové tituly má ráda...“ (Dana, 32 let, tři děti, 11, 9, 2 roky). Hodně oblíbené jsou i záhady, kdy se děti chtějí i trochu bát. Nejsou to žádné horory, ale spíše dobrodružství, které zažívá skupina dětí. A v současné době jsou děti také ovlivněny filmovým zpracováním některých příběhů. Po zhlédnutí filmu si chtějí přečíst knihu. Zvědavější čtenáři mají zájem o odbornou literaturu, a to především o encyklopedie. Nejsou to vždy pouze encyklopedie dětské, ale i odbornější. Také vyhledávají knihy se sourozeneckou tematikou, kde se hrdinové ocitají v podobných situacích a musí řešit podobné problémy, které právě čtenáře zajímají. Děti mají na výběr z velkého množství knih, témat, hrdinů i dobrodružství. Proto je důležité dítěti ukázat cestu a nechat ho vybrat si to, co se mu bude líbit a bude mu blízké.

Moderní doba dopřává dětem i moderní přístroje. Děti jsou přesycené nejrůznější technikou, bez které si dnešní svět už neumí představit. Jedním z těchto technických vynálezů je například tablet, počítač, mobilní telefon či televize. Televize je v každé domácnosti a již malé dítě ví, jak si ji zapnout. Klasické pohádky děti nebaví. Mají raději americké typy, které jsou podle rodičů pro děti nevhodné, a proto jim je zakazují. Nejsledovanějším dětským programem je Děčko. To sledují většinou všechny děti. Jsou tam nejrůznější pohádky a pohybové programy pro děti. Pokud je v televizi hezká pohádka, tak ji rodiče s dětmi sledují. Televize může dítě velmi negativně ovlivnit. Dnešní pohádky, které děti preferují, jsou spíše plné agrese, násilí a zloby. Proto když už děti televizi sledují, je potřeba volit pořady, které jsou pro ně vhodné.

9.5 Utváření postoje dítěte ke čtení

Postoj dítěte ke čtení se vytváří již v raném věku. **Důležitá** je role rodičů, kteří dítě s knihou seznamují. **Důležitá** je i správně zvolená četba. Postoj ke čtení pak dítě provází celým životem: „Čtení je baví a neberou to jako nějakou povinnost, ale spíše zábavu. Proto si myslím, že jejich postoj je kladný. I samy od sebe si třeba občas sednou a čtou si společně nebo se střídají. Takže je nemusíte nějak motivovat. Třeba odměnou? No, tak to určitě ne. Já si myslím, že ty knížky, které dostávají, jsou pro ně celkově odměnou.“ (Lucie, 32 let, dvě děti, 3. a 2. třída). **Většina** rodičů se snaží v dětech vzbudit o knihu zájem. Ať se jedná o samotné předčítání nebo i nákupem knih, o které mají děti zájem. **Důležité** je dítěti představit knihu jako formu zábavy, nikoli jako povinnost.

Každý rodič má určitou představu o výchově dítěte a snaží se pro něho dělat to nejlepší. Dopřává mu lásku, pochopení i pocit bezpečí. Dopřává mu i první kontakt s knihou a ukazuje mu cestu dál: „Já si myslím, že je to v pořádku. Nemám pocit, že bychom dělali něco špatně. Tu cestu ke knihám jsme jim připravili a teď už je to na nich. Musí si najít tu cestu teď už samy.“ (Dana, 32 let, tři děti, 11, 9, 2 roky). Rodiče se většinou snaží o to, aby jejich dítě mělo vztah ke knize a rádo se k ní vracelo. Rodiče touží po tom, že když se dítě naučí číst, vzbudí to u něho zájem o knihu. Chtějí, aby si dítě více četlo, ale přisuzují to i době, kdy si podstatné informace mohou najít na internetu. **Většina** rodičů doufá v to, že si dítě dříve nebo později najde ke knize cestu.

Čtení je proces, který ukazuje dítěti nové možnosti, objevuje nové dovednosti a setkává se s novými hrdiny. Otevírá se před ním svět fantazie, která se odehrává pouze v představivosti samotného dítěte. A přináší další důležité věci pro rozvoj dítěte: „... mají lepší fantazii, dokážou si lépe představit ten samotný příběh, který jim čtu já nebo si ho čtou samy. Pak třeba i rozvoj řeči, ale my jsme s tím žádný problém neměli, tak nemůžu posoudit, jestli se ta řeč zlepšila právě tím, že jsem jim četla, takže nevím. Dále určitě vyjadřování, slovní zásoba.“ (Květa, 40 let, dvě děti, 6. a 4. třída). Všichni rodiče se shodují na tom, že čtení je pro dítě velmi důležité. Jde o rozvoj jeho fantazie, vyjadřovacích schopností, slovní zásoby, lepší projevy řeči, prodlužování pozornosti a vytváří se u dětí určitý vědomostní rozhled. Čtenářský deník je rozhodně velmi

důležitý, pro zpětnou vazbu dítěte. Neměla by to pro něho být povinnost, ale spíše zábava, ke které se bude rádo vracet. Krásu a prožitek z knihy nic nenahradí. Proto je důležité dětem toto ukázat a ve čtení je podporovat. Rozhodně by se děti do čtení neměly nutit, protože to je odradí a knihu odloží ještě dřív, než ji otevřou. Důležité je dítě správně motivovat a ukázat mu tu správnou cestu. Volit literaturu, která je pro něho zajímavá a může v ní nalézt právě to, co hledá. Toto téma jsem schválně zvolila mezi poslední. A většinou se rodiče v názorech shodovali. Důležitý je nejen rozvoj fantazie, ale i slovní zásoba a celková gramotnost dítěte. A proto si myslím, že by se dětem mělo číst co nejdéle. Udržuje se tak i kontakt mezi dítětem a rodičem.

9.6 Vliv školy, okolí

S výběrem správné knihy může pomoci i učitel. U dětí mladšího věku nemusíme hovořit o seznamu knih, ale spíše o seznamu knih vhodných pro začínající čtenáře. I když ne vždy je o seznam ze strany rodičů zájem: „Tak to nemáme. Žádný jsme nedostali. A stála byste o něj? No, já si myslím, že zatím ani ne. Vybíráme knížky společně a nejčastěji jsou to ty pohádky nebo krátké příběhy. To mají děti rády. A víte si rady co vybrat? Tak když jdeme třeba do knihovny, tak tam je to věkově rozdělený, tak podle toho nebo když třeba nakupujeme, tak se zeptám v knihkupectví nebo si to najdu na internetu.“ (Lucie, 32 let, dvě děti, 3. a 2. třída). Většina rodičů seznam knih od učitelů nedostává a vzájemně se shodují, že je prozatím brzy. Ve škole čtou knihy přiměřené věku dítěte, které volí učitel. Doma čtou knihy, jejichž výběr nechávají rodiče na dítěti.

Rodiče se ve čtení většinou střídají. Maminky preferují spíše čtení pohádek a otcové vyprávění příběhů. Nemusí tomu tak být vždycky. Pokud jsou v rodině starší sourozenci, tak většinou předčítají mladším nebo se najdou i mladší sourozenci, kteří předčítají starším: „...mladší Eliška vypráví Kájovi podle obrázkové knížky příběhy po svém...“ (Hana, 34 let, dvě děti, 2. třída, 3 roky).

Často dětem čtou pohádky i prarodiče. Říká se, že babička s dědou jsou od toho, aby děti rozmazlovaly a ne vychovávaly: „...určitě. Prarodiče se jim hodně věnují, ale spíš si vyprávějí a to většinou s dědou, co se děje v přírodě. Babička jim spíše pohádky čte nebo vypráví zážitky z dřívějších dob, kdy jsme my byly jako děti...“ (Dana,

32 let, tři děti, 11, 9, 2 roky). Prarodiče dětem často vypráví zážitky z dřívějších dob a někteří si s dětmi i rádi zazpívají nějakou tu písničku. Protože dědečkové mají většinou své verze písniček a tím vnoučata vždycky pobaví.

9.7 Shrnutí

Výzkumné šetření poukazuje na to, že i v dnešní době si rodiče na dítě najdou čas a snaží se s ním dělat věci, které jsou pro něho důležité a nezbytné. Podporují jeho přirozenou zvědavost a rozšiřují jeho vědomostní obzory. Rodina hraje v životě dítěte důležitou roli, a proto je nezbytné, aby mu ukázala správnou cestu, a to nejen ke čtenářství. Rodiče dětem nabízejí nejrůznější knihy, čtou jim, vypravují i zpívají. Snaží se jim omezovat sledování televize a naučit je dodržovat určitá pravidla. Komunikace v rodinách nevázne, protože děti mají přes den neuvěřitelný počet zážitků, se kterými se chtějí pochlubit.

Čtení je jednou z činností, kterou potřebujeme neustále. Proto zvládnutí jeho techniky je důležité. Ve školách mají stále předmět čtení/psaní a trénují ho i v ostatních předmětech. Ve škole jsou děti pod kontrolou učitelů, kteří s nimi trénují. Nezávisí to jen na škole, důležitá je také domácí příprava. Ve škole se dítě naučí číst, ale důležité je věnovat se čtení i ve volném čase. Z praxe vím, že děti méně používaná písmenka často zapomínají, proto je potřeba neustále opakování.

10 DISKUSE

V této části jsou zodpovězeny stanovené výzkumné otázky, a to v kontextu předchozích výzkumných šetřeních vztahujících se ke zvolenému tématu čtenářství.

Co se odráží do vlivu rodiny na čtenářství dítěte?

Čtenářství by se mělo začít rozvíjet co možná nejdříve. Dle Křížkové (2012, s. 22) je nutné rozvíjet čtenářství již v raném věku. Ještě nenarozené dítě reaguje na matčin hlas. Poté, co se narodí, první, co vidí, je matka. Matka dítěti věnuje všechnu lásku a péči. Proto by i kniha měla být součástí láskyplné péče. Číst dítěti pohádky, vyprávět mu příběhy či zpívat ukolébavky. Výzkumy dokazují, že rodiče s dětmi čtou spíše v tom raném věku, kdy je na to spousta času a velký zájem ze strany dítěte. Později už jim tolik nečtou. Většinou dochází k úpadku na přelomu druhé a třetí třídy, kdy někteří rodiče již považují své děti za velké a proto jim nečtou. Pokud dítě zvládá techniku čtení, většinou se role obrací a dítě čte rodičům. Dítě během života vystřídá spoustu rolí. Jednou z nich je i role posluchače, kdy dítě ještě neumí číst, a proto s radostí poslouchá pohádku z úst rodičů. Dle Hyhlíka (1963, s. 8) nejdůležitější doba je kolem třetího a šestého roku, kdy dítě nastupuje do mateřské školy. Do popředí se dostává nejen hra dítěte, ale i určitá pravidla a úkoly. Dítě se seznamuje s novými kamarády, zvyká si na paní učitelku a učí se pravidlům, která musí dodržovat. V tomto období čtou rodiče dětem nejvíce a to hlavně pohádky na dobrou noc. Pro velkou část rodin je to něco jako každovečerní rituál. Děti jsou již klidné a připravené na odpočinek.

Dle Chaloupky (1995, s. 23 – 33) se v dřívější době četlo málo. Na základě rozhovorů, které jsem měla možnost provádět, si myslím, že v dnešní době již tomu tak není. Rodiče se stále snaží dětem dopřávat možnost prozkoumat krásu psané literatury. Postoje ke čtenářství se mění a mění se i zájem dětí o četbu. I když se může zdát, že v dnešní době je v popředí spíše televize či počítač. Podle mého výzkumného šetření je však stále v popředí kniha. Žádný z rodičů neprosazuje čtení jako povinnost, nechce děti do ničeho nutit. Dopřávají jim volnost a to i ve výběru knih. Každé dítě je jiné a má zájem o něco jiného. Rodiče to ví, a proto k dětem takto přistupují.

Dnešní doba je plná nejrůznějších konkurentů. Václavíková – Helšusová (2003, s. 23 – 24) uvádí, že jedním z konkurentů knihy je především televizní obrazovka. Některé děti jsou opravdu vášniví sledovatelé. Rodiče se opravdu snaží jim tu televizi korigovat a nenechat je se dívat na všechno. Jedním z nejčastějších pořadů, které rodiče dětem vypínají, jsou americké animované pohádky (plné zla, nenávisti a násilí). Nejedná se však pouze o televizi, jedním z dalších konkurentů je i počítač. Děti mnohdy zajímá více než televize. Myslím si, že volba počítače není vždy nevhodná. Přináší i určitou část vzdělání. Jen je špatné to, co děti na počítači dělají. Ony ho neberou jako učební pomůcku, ale spíše jako hračku. Mají plno her, a to většinou stříleček. Podle toho pak také vypadá slovník dítěte. Proto je vhodné ukázat dítěti i jinou možnost zábavy a tou je právě kniha.

Jaký mají rodiče vztah ke čtenářství?

Mnoho rodičů četlo v době svého mládí hodně. Mnozí byli i vášnivými čtenáři a přečetli vše, co jim bylo nabídnuto. S postupem času se do popředí zájmu dostávala spíše rodina a času na čtení ubývalo, i když by četli rádi. Některí rodiče mají četbu jako zálibu či odpočinkovou činnost. Proto neváhají a ve volném čase volí četbu, nejčastěji však před spaním. Dle Václavíkové – Helšusové (2003, s. 19 – 21) hraje v životě dítěte rodina důležitou roli a má dvojnásobný vliv na rozvoj dětského čtenářství. Proto rodinný vzor je pro dítě důležitý. Pokud mu od malička byla vštěpována láska ke knize a bylo mu poskytnuto dost podnětu, dítě přijme knihu a čtení jako činnost, která do jeho života patří. Nikdo z oslovených rodičů nepovažuje čtení za zbytečnost. Již od jejich mladých let se učili určitému postoji ke čtení a dále ho rozvíjí u svých dětí.

Pokud rodiče ušetří trochu času a vyberou si knihu jako zábavu, volí takové knihy, které jsou jim blízké, knihy, které je zaujmou a mohou při nich myslet na jiné věci, než na starosti běžného života. Ženy volí nejčastěji romány a červenou knihovnu, muži detektivky a kriminálky. Dalším zastoupeným žánrem je fantasy, kdy se mohou ocitnout v nadpřirozeném světě a dát možnost rozvoji své fantazie. Dalším žánrem jsou historické romány, které jsou často voleny ženami, které mají zájem o historii a touží se dozvědět něco více.

Jakým způsobem ovlivňují rodiče čtenářství svých dětí?

Dle Kramplové a Potužníkové (2005) je častou aktivitou rodiny předčítání a dosahuje zhruba průměrné úrovně. Rodiče se snaží dodržovat u dětí určitý rituál, a to ve formě pohádky na dobrou noc. To je jedna z nejčastěji zastoupených činností ve čtení. Někteří rodiče čtou a jiní vypravují. Nejčastěji čtené bývají pohádky např. od K. Čtvrtka, A. Lindgrenové či B. Říhy. Další zajímavou činností je vyprávění, které má na dítě pozitivní vliv. Některým rodičům nedělá problém vymýšlet si své vlastní příběhy. Často vymyšlené příběhy vedou děti k dalšímu přemýšlení a pokládání zajímavých otázek. Tím dávají prostor své zvědavosti, fantazii i zájmům. Zájem je i jedním z faktorů při volbě knihy. Rodiče nechávají výběr na dětech, i když se jim snaží poradit, které tituly jsou vhodné. Někteří rodiče nepovažují za důležité navštěvovat knihovnu, a proto si knihy raději kupují. Nejčastěji objednávají z Albatrosu či Knižního klubu. Děti stále dostávají knihy jako dárek a mnozí rodiče tvrdí, že kniha jako vánoční dárek nesmí chybět. K mému překvapení v některých rodinách nemají ani knihovnu, protože není prioritou. Děti mají své knihy v pokoji a rodiče v ložnici. Opačným typem jsou rodiny s velkou knihovnou, kde se najdou i tituly pro povinnou četbu, což ulehčuje její shánění.

Zájem dětí o knihy prohlubuje i návštěva knihovny. Dle Václavíkové – Helšusové (2003, s. 24 – 25) dětem první setkání s knihovnou umožní rodiče. Proto je vhodné děti v dalších návštěvách podporovat. Zajímat se o knihy, které si půjčují a možnost poradit jim, když si neví rady. Dětem se v knihovně většinou líbí, protože mimo knih se mohou setkat i s kamarády a popovídat si. Často si také půjčují knihy mezi sebou. Děvčata volí příběhy s dívčí hrdinkou typu např. Martinka od G. Delahaye, chlapci volí dobrodružství podobající se Rychlým šípům od Foglara.

Čtení je také předmětem ve škole, kde děti rozvíjí své dovednosti a techniku. Stále dostávají články z čítanky za domácí úkol, kontrolované učitelem pomocí otázek. Důležitá je domácí příprava, které se nejčastěji dítě věnuje společně s rodiči. Není to pro ně většinou zábava, ale spíše úkol, který musí splnit. Mimo čítanku také ve škole čtou i další knihy, které si zapisují do čtenářského deníku. Podle rodičů má čtenářský

deník velký smysl a nejen formou zpětné vazby přečteného, ale i pro lepší vyjadřování jak slovní, tak písemné.

ZÁVĚR

Do psaní této práce jsem se dala se záměrem zjistit situaci v rodinách související s čtenářstvím dětí. Nejprve jsem měla strach, že výsledkem bude zjištění, že děti nečtou. Většina lidí, kterým jsem vyprávěla, jaké mám téma diplomové práce, se nad tím pozastavovala a říkala, že v dnešní době děti opravdu nečtou. Když jsem začínala s rozhovory, tak jsem se obávala, jaká bude reakce rodičů. Vždy se mi však dostalo dostačujících odpovědí na mé otázky. Otázkou však zůstává, zda ti, se kterými jsem vedla rozhovor, odpovídali pravdivě. Na základě nepřímého pozorování si však dovoluji o jejich výpovědích příliš nepochybovat.

Rodina je pro dítě velmi důležitá a nepostradatelná. Ve většině rodin je více dětí a vytváří si určité sourozenecké pouto a mnohdy starší sourozenec čte tomu mladšímu. Dále společně tráví volný čas, hrají si, ale i zlobí. Proto se mi líbí, když rodiče volí příběhy, které mají určitý výchovný charakter. Přes pohádku či příběh jim ukážou správnou cestu, protože ví, že pomocí zákazů a příkazů to nemá smysl. Vymýšlení takových příběhů, aby to děti bavilo, je složité, zvláště pro některé rodiče. Jiní nemají problém vymyslet si příběh a to úplně neznámý nebo předělat pohádku do jiné podoby. Myslím si, že tohle je pro děti mnohem zajímavější než samotné čtení. Děti jsou zvědavé a neustále mají spoustu otázek, což je pochopitelné. Většina zvědavých dětí hledá své odpovědi v encyklopediích nebo v dnešní době i na internetu. Myslím si, že počítač pro děti není špatný jako pracovní pomůcka. Přináší spoustu nových informací a možností. Není však vhodný jako zábava a bohužel, dnešní doba si takovou zábavu žádá. Není to však jen počítač, spousta dětí má i tablet, který podle mě v jejich věku ještě nepotřebují. Nedávno jsem byla na návštěvě ve škole a dítě vytáhlo tablet. Ze zvědavosti jsem se ho zeptala, k čemu ho má. Nedostalo se mi žádné rozumné odpovědi, jen, že ho má jen tak. Tato doba s sebou nese nejmodernější techniku, bez které se už bohužel ani neumíme obejít. Kde jsou ty krásné chvíle, kdy se večer sedávalo při svíčkách, a vyprávěly se příběhy. Když v dnešní době vypnou proud, tak většina lidí najednou neví, co má dělat. Určitě nejsem odpůrcem moderní techniky, ale

měla by se používat pouze do určité míry. Dříve nebyla a lidé dokázali takové věci, nad kterými nám ještě dnes zůstává rozum stát.

Ve své budoucí profesi se budu snažit o to, ukázat dětem tu správnou cestu a vypěstovat v nich zájem o knihu. Podle výsledků výzkumu jsem došla k tomu, že děti stále kniha zajímá. I když to byla jen malá část, i tak mě to přivádí ke stále novým úvahám, jak dětem knihu přiblížit. Chtěla bych, aby děti více navštěvovaly knihovnu a vždy si tam našly něco nového a užitečného. Není špatný nápad mít v knihovně dětský koutek, kam si dítě půjde pohrát a mezitím si půjčí i pěknou knihu. Pro rodiče kavárničku, kam si půjdou popovídat a půjčit si knihu. Vhodné jsou i besedy v knihovně, návštěvy autorů, ilustrátorů, apod. Ukázat dětem, že není zajímavý pouze počítač či televize, ale i krása psané literatury.

POUŽITÉ ZDROJE

1. GEJGUŠOVÁ, Ivana. Mimočítanková četba a cíle literární výchovy na základní škole. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2011, 123 s. ISBN 978-80-7464-013-1.
2. HAVLÍNOVÁ, Miluše. Knížka pro rodiče o knížkách pro děti. Praha: Albatros, 1987, 111 s. n.
3. HYHLÍK, František. Psychologie mladého čtenáře. Praha: SPN, 1963, 193 s. ISBN 14-400-64.
4. CHALOUPKA, Otakar. Horizonty čtenářství. Praha: Albatros, 1971, 126 s. ISBN 13-718-71.
5. CHALOUPKA, Otakar. Rodina a počátky dětského čtenářství. Praha: Victoria Publishing, 1995, 104 s. ISBN 80-85865-40-8.
6. CHALOUPKA, Otakar. Rozvoj dětského čtenářství. Praha: Albatros, 1982, 572 s. ISBN 13-824-82.
7. KRAMPLOVÁ, Iveta a Eva POTUŽNÍKOVÁ. Jak (se) učí číst. Praha: Tauris, 2005, 95 s. ISBN 80-211-0486-4.
8. KŘÍŽKOVÁ, Petra. Výchova ke čtenářství na 1. stupni ZŠ. Plzeň, 2012. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta pedagogická, Katedra pedagogiky. Vedoucí práce Mgr. Pavla Sovová, Ph.D.
9. LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. Dítě a kniha: O čtenářství jedenáctiletých. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2004, 179 s. ISBN 80-86898-01-6.
10. LÍBALOVÁ, Terezie. Proč je důležité dětem číst?. In: Kafe.cz: Rodina a domov [online]. © 2013 [cit. 2014-01-24]. Dostupné z: <http://www.kafe.cz/rodina-a-domov/deti-rodina/proc-je-dulezite-detem-cist-30123.aspx>
11. MATĚJČEK, Zdeněk. Dyslexie, specifické poruchy učení. Jinočany: H&H, 1995, 269 s. ISBN 80-85787-27-X.

12. MATĚJOVICOVÁ, Milada. Čarodějnice je stejně opravdová jako sousedka. In: Naše děťátko: O dětském čtenářství 2. díl [online]. © 2012 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z:
<http://www.nasedetatko.com/index.php?popis=27&detail=ano&id=732>
13. MATĚJOVICOVÁ, Milada. Kniha sama nikoho nekazí ani nevychovává. In: Naše děťátko: O dětském čtenářství 1. díl [online]. © 2012 [cit. 2014-03-15]. Dostupné z:
<http://www.nasedetatko.com/index.php?popis=27&detail=ano&id=731>
14. MATĚJOVICOVÁ, Milada. O roli prostředníka a důležitosti předčítání. In: Naše děťátko: O dětském čtenářství 3. díl [online]. © 2012 [cit. 2014-03-20]. Dostupné z:
<http://www.nasedetatko.com/index.php?popis=27&detail=ano&id=733>
15. MATĚJOVICOVÁ, Milada. Přerod posluchače ve čtenáře. In: Naše děťátko: O dětském čtenářství 4. díl [online]. © 2012 [cit. 2014-03-26]. Dostupné z:
<http://www.nasedetatko.com/index.php?popis=27&detail=ano&id=734>
16. NOVÁKOVÁ, Martina. Mami, přečteš mi něco?: Předčítání před spaním prospívá i školákům. Rodina a škola. 2005, č. 1, s. 12.
17. PRACOVNÍ KONFERENCE SPOLEČNOSTI PŘÁTEL KNIH PRO MLÁDEŽ, Dítě a kniha, 1978, Praha: Tisk, 50 s.
18. RAJDLOVÁ, Iva. Problematika dětského čtenářství a aktivity na jeho podporu. Brno, 2006. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav české literatury a knihovnictví. Vedoucí práce Iluše Cejpková
19. ŠPIDLOVÁ, Viktorie a Pavel BENEŠ (ed.). Čtení ke vzdělání, Praha: Katedra primární pedagogiky a Katedra české literatury UK, 2003, 84 s. ISBN 80-86320-36-7
20. ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál, 2007, 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.
21. TRÁVNÍČEK, Jiří. Čteme? Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke knize. Brno: Host, 2008, 208 s. ISBN 978-80-7294-270-1.
22. VÁŠOVÁ, Lidmila a Milena ČERNÁ. Bibliopedagogika. Praha: SPN, 1986, 132 s. ISBN 14 313-86.

23. VÁŠOVÁ, Lidmila. Teorie výchovy čtenáře. Praha: SPN, 1970, 92 s. ISBN 17-105-70.
24. ZELINKOVÁ, Olga. Dyslexie v předškolním věku?. Praha: Portál, 2008, 200 s. ISBN 978-80-7367-231-5

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Charakteristika komunikačních partnerů	43
---	----

POUŽITÉ ZKRATKY

apod.	a podobně
atd.	a tak dále
č.	číslo
např.	například
s.	strana
SŠ	středoškolské vzdělání
VŠ	vysokoškolské vzdělání
ZŠ	základní škola

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA A: Výzkumné otázky rozhovoru prvního typu

PŘÍLOHA B: Výzkumné otázky rozhovoru druhého typu

PŘÍLOHA C: Ukázka rozhovoru prvního typu

PŘÍLOHA D: Ukázka rozhovoru druhého typu

PŘÍLOHA A: Výzkumné otázky rozhovoru prvního typu

1. Co Vy a čtení?
2. Co nejraději čtete?
3. Jak často čtete?
4. Dáváte přednost knize před jinou zábavou?
5. Pamatujete si na své čtenářské začátky? Byl/a jste nucen/a číst nebo to pro Vás byla zábava?
6. Jakým způsobem podporujete čtenářství u dítěte?
7. Čtete doma dětem nebo je raději posadíte k televizi či jim pustíte namluvenou pohádku?
8. Jak často a dlouho dětem čtete?
9. Při jakých příležitostech dětem čtete?
10. Kdo knihu vybírá? Necháváte výběr na dítěti nebo ji zvolíte sami? Pokud vybíráte sami, podle čeho knihu volíte?
11. Jste informován/a od učitelů o vhodnosti literatury? Dostáváte seznam doporučených knih?
12. Myslíte, že je vhodné vést čtenářský deník již na 1. stupni ZŠ? Proč?
13. Má Vaše dítě nějakou oblíbenou knihu? Proč?
14. Jestli Vaše dítě již čte, čtete společně?
15. Jaký si myslíte, že má Vaše dítě postoj ke čtení?
16. Jak dítě motivujete k četbě?
17. Hovoříte s dítětem o knize?
18. Myslíte si, že Vaše dítě hovoří o knihách se svými vrstevníky?
19. Navštívili jste společně knihovnu?
20. Myslíte si, že čtení (předčítání) je pro dítě důležité? Proč?

PŘÍLOHA B: Výzkumné otázky rozhovoru druhého typu

1. Vyprávějte mi o své rodině.
2. Jak vypadá Váš denní režim? Jak režim Vašich dětí? Jaký je režim celé rodiny?
3. Máte doma knihovnu? Jak velkou?
4. Čtete Vy sám/a? Jak často a jakou literaturu čtete Vy/partner/sourozenci dítěte?
5. Může Vás i ostatní členy vidět dítě číst Vaši četbu?
6. Knihy si pouze kupujete nebo si je půjčujete v knihovně?
7. Jak často dětem čtete? Chodí za Vámi děti, že chtějí, abyste jim četli? Jak často za Vámi chodí? Jak reagujete? Řekněte mi, které knížky jste přečetli během posledního půl roku?
8. Co dítěti čtete v současné době?
9. Vyprávíte si o tom, co jste zrovna přečetli, co čtete?
10. Kolik času věnujete denně komunikaci s Vašimi dětmi? O čem si vyprávíte?
11. Myslíte si, že čtete dítěti/dětem hodně nebo málo?
12. Chce Vaše dítě předčítat či vyprávět? Pokud ne, jak ho motivujete?
13. Necháváte výběr knih/y pouze na dítěti, nebo do výběru zasahujete?
14. Vyprávíte dětem pohádky? Jak často? Vymýšlíte si je či vyprávíte to, co znáte?
15. Zpíváte dětem písničky? Při jaké příležitosti?
16. Slyšela jste někdy o projektu „Celé Česko čte dětem“?
17. Jak často si děti samy prohlížejí knížky?
18. Má Vaše dítě nějakou oblíbenou knihu, ke které se často vrací?
19. Jaká témata dítě v knihách nejvíce zajímá? Jaké knížky mají rády?
20. Jak často se Vaše děti dívají na televizi a jaké pořady sledují? Kdo zapíná televizi? Při jakých příležitostech? Díváte se s nimi? Hovoříte s nimi o tom, co sledují?
21. Co se týká čtení s dětmi, rozcházejí se Vaše představy s realitou? Jak by podle Vás mělo být, jak by to pro Vás bylo ideální? Pokud byste chtěli dětem číst, ale načtete, z jakého důvodu tomu tak je?
22. Jaký má, dle Vás, význam čtení dětem školního věku (1. – 5. třídy)? Co jim to přináší? V čem je to prospěšné?

23. Domníváte se, že si ve škole děti čtou? Pokud ano, tak v jaké míře?
24. Čte dítěti někdo jiný než Vy? Kdo? Jak často? Při jaké příležitosti, v jaké souvislosti?
25. Když jsou děti u prarodičů, čtou jim, zpívají, vypravují si?

PŘÍLOHA C: Ukázka rozhovoru prvního typu

1. Co Vy a čtení?

Strašně ráda čtu. Pořád. I když někdy není tolik času. Chodím do práce a hodně se věnuji ručním prací a vyrábění. Jako je třeba pletení košíků nebo náušnice z ovčího rouna. Tak to někdy vyrábíme i s Martičkou. Taky se starám o dceru, která chodí do druhé třídy. Ale myslím si, že nečtu zrovna málo, protože mě to hodně baví.

2. Co nejraději čtete?

Nejraději historické romány na základě pravdivé události nebo o osobách, které žili. **Máte nějakého oblíbeného autora?** Ericson. On hodně píše o těch známých královnách. Psal o Alžbětě a teď čtu zrovna o Alexandře. To je královna, která byla manželka Mikuláše v Rusku a byla zabitá s ním. A s Martičkou čteme spolu.

3. Jak často čtete?

Já si čtu večer před spaním a čtu i s Martičkou. Martička mi třeba přečte kousek pohádky, a pak jí to dočítám já. **Střídáte se?** No, prvně čteme takhle společně nebo já jí, a když je pak večer čas, tak si čtu sama. Mám to ráda. Líbí se mi to, že si můžu lehnout do postele a přečíst si nějaké nové informace a rozšířit si obzory. Hlavně čtu to, co mě baví a zajímá.

4. Dáváte přednost knize před jinou zábavou? (jestli si rodiče raději čtou nebo se třeba dívají na televizi, uklízí,...)

To bych neřekla. My společně hodně vyrábíme a hodně děláme věci rukama. To je třeba právě u té televize. Ale knihu nezapomenu. Když třeba někam jedeme, tak si určitě knížku bereme. A večer si čteme pravidelně. Když jsem v práci, tak většinou chodím později a než se dostaneme domů, tak to také zabere chvíli času a ono ho pak už moc na nějaké další věci nezbyvá. Ale večer ano, to čas máme, a tak čteme. **Takže volíte knihu?** Čtení mě zajímá a baví, takže kniha je pro mě zajímavá.

5. Pamatujete si na své čtenářské začátky? Byl/a jste nucen/a číst nebo to pro Vás byla zábava?

Byla to zábava, protože hodně četl můj děda a to se mi hrozně líbilo. A také se mi moc líbilo chodit do knihovny. **Myslíte, že Vás dědeček motivoval?** Děda i tatínek mě hodně motivovali. Myslím si, že to hodně vychází z člověka samotného a z toho, že ho to zajímá. **Nenutili Vás tedy rodiče?** Ne, to určitě ne. Jak jsem říkala, ten dědeček mě asi hodně motivoval a vtáhl do toho čtení a já jsem nepotřebovala, aby mě někdo nutil. Bavilo mě to. **A četla jste raději to, co Vás bavilo nebo i věci do školy?** No, spíš to, co mě bavilo. Přiznám se, že ani tu povinnou četbu jsem skoro nečetla (smích).

6. Jakým způsobem podporujete čtenářství u dítěte? (knihy, dětské časopisy...)

Tak od malička jsem jí kupovala knížky a vlastně i manžel hodně čte, takže nás pořád vidí číst. A jako malá si ráda ty knížky prohlížela, listovala jimi, tak asi možná tím. A hlavně jí to zajímalo. **A co třeba časopisy?** Ano, odebírá asi od tří let Sluníčko, a to odebíráme doteď, protože tam pořád ještě něco je. A teď nově Mateřídoušku.

7. Čtete doma dětem nebo je raději posadíte k televizi či jim pustíte namluvenou pohádku? (Pokud odpoví NE, rozhovor bude pokračovat od otázky 11. + Doplnková otázka – PROČ dětem nečtou?)

Jak kdy (smích). Když něco potřebuju udělat, tak si pustí pohádku nebo když vidím, že si potřebuje odpočinout. Tak jí pustím buď tu pohádku, nebo třeba nějakou vypravovačku. **Vypravovačku?** No já myslím nějaké vypravované pohádky na CD nebo klasickou pohádku. Knížky však bereme hlavně před tím spaním, kdy už je taková klidná nebo když sama chce něco přečíst. Když byla malinká, tak jsem jí hodně četla. I když jsem byla těhotná, tak jsem hodně četla nahlas, protože jsem slyšela, že děti mají ten matčin hlas rádi.

8. Jak často a dlouho dětem čtete?

Snažíme se každý večer a tak tu půl hodinku než usne. Někdy je to kratší a někdy třeba zase delší, protože chce ještě číst dál. **A pravidelně?** No určitě pravidelně. Čteme každý večer.

9. Při jakých příležitostech jim čtete? (před spaním, odpoledne,...)

Hlavně před spaním, nebo když jedeme někam na delší cestu. Máme totiž babičku daleko, takže vezmeme do autobusu knížku nebo časopis a po cestě si čteme. Aby nám ta cesta rychleji utekla. Jak už jsem říkala, tak když byla menší, tak jsem jí četla hodně často. Myslím, že i teď se jí dost věnuji i v tom četní. Je to možná i tím, že mám jen jedno dítě.

10. Kdo knihu vybírá? Necháváte výběr na dítěti nebo ji zvolíte sami? Pokud vybíráte sami, podle čeho knihu volíte?

Nechávám to na Martičce. **Podle čeho si myslíte, že knihu vybírá?** Podle obrázku (smích). Určitě podle obrázku, ale někdy i podle toho, co jí zajímá. Měla období princezen, hrozně jí bavila knížka o Krysácích. Tak to dostala k narozeninám. Teď dostala druhý díl a tam je i mapa smetiště. A ještě, co jí hodně bavilo, tak to bylo vyprávění o Aničce a to už máme přečtené dvě knížky a teď čteme třetí. Z knihovny si půjčila ještě ostatní, aby toho měla dost na čtení.

11. Jste informován/a od učitelů o vhodnosti literatury? Dostáváte od učitele seznam doporučených knih?

Seznam ne, ale chodí od Albatrosu takové ty nabídky a tak tam. Ono je to tam hezky rozdělené, co je pro koho vhodné. Tak většinou objednáváme z toho. Myslím si, že ve druhé třídě je ještě asi brzo na nějaký seznam knih na čtení. Víím, že ve škole čtou společně nějaké knížky. Ale o seznamu nevím.

12. Myslíte si, že je vhodné vést čtenářský deník již na 1. stupni ZŠ? Proč ano, proč ne.

No, já nevím. Když to dítě asi samo chce, protože si tam třeba něco nakreslí, tak to asi ano. Ale takový to, že by musely, tak to asi ne. My když jsme měli ten deník, tak mě nejvíce bavilo do toho kreslit, ale rozhodně ne vypisovat obsahy a už vůbec číst. **Co byste doporučovala?** Možná kdyby si tam něco nakreslili a udělali si nějaké vlastní poznámky - třeba o tom, kdo to napsal a tak. Tak to by asi šlo, ale muselo by to být tak, že by chtěli. Aby se do toho ty děti nenutily.

13. Má Vaše dítě nějakou oblíbenou knihu? Proč?

Úplně miluje to vyprávění o Krysácích, pak má Dášenku a když byla malinká, tak měla úplně ty první říkadla a to byla docela tlustá, klasická knížka. Kde byla ta nejznámější říkadla. To sice ještě neuměla číst, ale říkala to podle obrázků. Bylo to hrozně hezky ilustrované. **Proč zrovna teď má ráda ty Krysáky?** Je to hezky udělané a napsané. I možná podle toho, že je to i večerníček, který zná. Není to tlustá kniha, je to hezky nakreslené a má to větší písmena. Je to opravdu velmi atraktivní knížka, která se líbí i mě. **A dějově?** Jsou to krátké příběhy, že jí jeden přečtu vždycky před spaním, protože je to takový ucelený a nemusí čekat, jak to dopadne druhý den.

14. Jestli Vaše dítě již čte, čtete společně?

Jo. **A co třeba?** Hodně pohádky a věci do školy. **Martička Vám také čte?** Ano, ona mi vždycky začne číst tu pohádku a pak třeba řekne, že už je unavená, a tak jí to dočítám já. A čteme skoro všechno. Včetně té Aničky, Krysáků, pohádek a tak. To, co si půjčíme v knihovně. Teď máme nově průkazku. Pak také čteme věci do školy, hlavně z té čítanka. **A to jí baví?** Jo, to baví i mě, protože tam jsou teď vybraný krásný pohádky a říkanky. Teď zrovna měli tu Princezničku na bále.

15. Jaký si myslíte, že má Vaše dítě postoj ke čtení? (čte rádo nebo z donucení)

Já myslím, že dobrý. Protože čte ráda a nemusím jí do ničeho nutit. **Proč myslíte?** No, když řeknu třeba tu Aničku, tak ona je taková čtivá a líbí se jí to. Když třeba Martička usne, tak já si to i dočítám, protože mě zajímá, jak to dopadne. Když má dobré knížky,

tak jí to baví. **Takže to záleží na knize?** No určitě. Kdyby měla číst něco, co se jí nelíbí, tak to by asi nechtěla.

16. Jak dítě motivujete k četbě?

Já si myslím, že ani nemusím. I ona sama si sedne do koutka a něco si přečte a čte, když jí něco zajímá. **Takže si myslíte, že je pro ni zajímavější kniha než třeba televize?** Tak to je těžký, protože oni i ve škole si povídají o nějakých seriálech, které běží nově na tom Děčku. A tam jsou i pohybové pořady ty Hejbáky a jí to hrozně zajímá a baví. U toho se většinou trochu vyřádí. Takže nemůžu říct, že by volila raději knížku než to. Ale myslím si, že to není srovnatelný, že tohle má ráda a tohle nemá ráda.

17. Hovoříte s dítětem o knize?

Ano, ona se totiž vždycky hrozně těší do té knihovny. Většinou třeba když něco čteme i v tom časopise a ona třeba neví, co něco znamená nebo tak, tak se ptá a snažím se jí to vysvětlit. I se bavíme o té Aničce, protože to se jí líbí, a tak si povídáme, jak to s Aničkou dopadne a tak.

18. Myslíte si, že Vaše dítě hovoří o knihách se svými vrstevníky?

Já myslím, že jo. Třeba o té Aničce. Máme ještě s několika rodiči takovou partu, kde se ty děti znají a společně se scházíme a plánujeme různé výlety a různé další akce pro děti. Takže asi v téhle skupince se nejvíce baví o těch knížkách, které si i půjčujeme a je to fajn. Aspoň mají ty děti pořád nějaký program a možnosti se rozvíjet. **A myslíte, že třeba i ve škole se o těch knihách baví?** Tak to nevím, ale myslím si, že ano, ale asi to nebude tak, že by nedělali nic jiného.

19. Navštívili jste společně s dítětem knihovnu?

Navštívila jsem s ní knihovnu. Teď máme právě tu průkazku nově a hned si tam vybrala deset knížek a všechno si půjčila. **A podle čeho si to vybrala?** No asi podle té ilustrace a třeba tu Aničku, protože už to znala od kamarádky a tak to také chtěla. A vždycky se těší, až tam půjdeme znova. Většinou chodíme s kamarádkou, která má také malé dítě a to si vždycky uděláme výlet do knihovny (smích) a to je na celé odpoledne. **A co paní knihovnice?** Ona je hrozně příjemná a poradí. A líbí se mi ta naše knihovna. Je to tam teď po té rekonstrukci krásné. Já jsem byla i v Jihlavě nebo do Třeště chodíme a tam si paní knihovnice pamatuje Martičku ještě malinkou v šátku. A později už si sama doběhla pro Krtečka, protože věděla, kde je.

20. Myslíte si, že čtení (předčítání) je pro dítě důležité? Proč ano, proč ne.

Určitě. **Proč?** Když to vezmu ze svého dětství, tak pro mě to bylo vždycky odpočinkové, když mi někdo předčítal. Podporuje to fantazii a slovní zásobu. Ještě jsem si vzpomněla, že když jsem byla malá, tak v rádiu bývalo to odpolední čtení. Tak to jsem měla moc

ráda, protože jsem si u toho třeba malovala a byla pohromadě celá rodina. A i teď kupujeme audio nahrávky. Myslím si, že čtením se nedá nic zkazit.

PŘÍLOHA D: Ukázka rozhovoru druhého typu

- 1) VYPRÁVĚJTE MI O VAŠÍ RODINĚ - kolik vám je, kde a jak žijete, kolik máte dětí, kolik jim je, zda chodí do školky, jak často tráví čas s prarodiči, zda chodíte do kostela, jaké máte vzdělání, zda mají děti nějakou poruchu řeči (pokud ano, jak s dětmi pracujete)

Bydlím v Nové Vsi a je mi 32 let. Mám tři děti, ve věku 11, 9 a necelé dva roky. A dvě děti chodí do školy a s tím nejmenším jsem na mateřské. Takže Štěpánka chodí do páté třídy a Matěj je teď ve druhé. Čas s prarodiči tráví a to docela často. Do kostela chodíme, ale ne vždycky a ne pravidelně. Nejsme sice taková úplně věřící rodina, ale mám pocit, že ta víra dává dětem takový ten základ zdravého rozumu a toho žití dál. Já jsem vyučená a manžel je také jenom vyučen. Syn prodělal DMO a projevuje se u něho dyslálie a dělá mu problém R a Ř.

- 2) Jak vypadá váš denní režim? Jak vypadá režim vašich dětí? Jaký je režim celé rodiny?

Většinou ráno vstáváme v šest hodin, kdy se všichni nasnídáme a ty dva starší odcházejí do školy a manžel do práce. Mě potom nastává práce kolem malého, kolem rodiny, kolem zahrady, farmy. Většinou se všichni scházíme kolem třetí hodiny, kde se děti vrací ze školy a manžel z práce. Nastává čas psaní úkolů, učení a potom většinou nějaká páce kolem baráku nebo doma. Většinou kolem šesté hodiny chystáme večeři a v sedm hodin, aby už děti byly vykoupané a tak v osm, aby byly připravené na spaní a celkově na ten spánek. Vozíte je do školy nebo jezdí autobusem? Jak kdy. Někdy je dovezu, ale většinou jezdí autobusem.

- 3) Máte doma knihovnu? Jak velkou (kolik může mít asi knížek)?

Knihovnu doma máme. Jak velkou? Hodně velkou. Už moji rodiče byly velcí čtenáři a nedokážu odhadnout kolik je tam knih. To opravdu nedokážu, ale je tam hodně titulů, hodně spisovatelů, ale opravdu to nedokážu odhadnout. A myslíte si, že je pro děti motivující mít velkou knihovnu? Určitě. Protože bylo skvělé, že když jsme museli psát čtenářský deník, tak se nemuselo nikde lítat a shánět knihy, ale měli jsme je doma. A určitě to motivující je, protože kniha je krásná věc, krásný doplněk interiéru, ale i část vzdělání. Kniha je důležitá a měla by být v každé rodině.

- 4) Čtete vy sama? Jak často a jakou literaturu čtete Vy/partner/sourozenci dítěte?

Ano. Teď jsem četla od Baara nebo od Raise knihy. Spíš teda tu starší literaturu, která je taková klidnější. Ale baví mě i ty novější a modernější romány. A čte váš partner? Ano, ale ten se spíš zaměřuje na vojenskou literaturu. Čtete každý den? Většinou si zalezu do postele a čtu si v posteli. Jsou v tom zařazené i noviny nebo časopisy. Ale většinou čtu každý den, protože je to takový ten uspávací režim.

- 5) Může Vás (i ostatní členy rodiny) dítě vidět číst vaši četbu?

Může, určitě. Protože já i manžel docela hodně čteme.

- 6) Knihy si pouze kupujete nebo si půjčujete i v knihovně?

Když můžu, tak kupujeme. Objednáváte si? Děti si objednávají z Albatrosu, ale já mám ráda, když si tu knihu můžu prohlédnout. Třeba v Praze v Luxoru, kde je to ohromný,

úžasný a člověk si tam tu knihu může vzít do ruky, prolistovat, prohlédnout a už asi jen to udělá na člověka dojem. Takový ten prvotní kontakt.

7) Jak často dětem čtete? Chodí za Vámi děti, že chtějí, abyste jim četli? Jak často za Vámi chodí? Jak reagujete? Řekněte mi, které knížky jste přečetli během posledního půl roku?

Když byly děti malé. Než vlastně začala Štěpánka číst samostatně knihy a bavilo jí to, tak to byl u nás každodenní rituál. Dost jsme se o to snažili a ony si to i vyžádaly, že chtějí prostě přečíst, takové to pomazlení. A teď si Štěpánka čte úplně samostatně a Matěj, tak tam je bohužel ta dyslexie, ale i přesto na ty knihy nezanevřel. Snaží se jenom být obrázkovou formou, ale snaží se tu knihu používat. Teď naposledy si společně s tatínkem koupil tanky. To je velká encyklopedie a tu si listují a Matěj se to snaží vstřebávat. Čtete jim před spaním? Teď už většinou ne. Teď se toho právě chopila ta Štěpánka a Matěj po ní chce, aby mu četla na dobrou noc. Mám tušení, že mu teď četla Narnii a to se mu moc líbilo. Ta Narnie byla vlastně sedmidílná a ze školy měly číst Neobyčejný kluk. Viděla tu Narnii zfilmovanou? Viděla a to si myslím, že jí dost motivovalo. Ale věřím tomu, že kdyby si to nejprve přečetla a pak to viděla, tak už by jí to tak nenadchlo.

8) Co dítěti čtete v současné době?

Tak je to teď ta Narnie a Matěj si listoval s tatškou tu vojenskou techniku nebo to zkoušíme třeba i přes zvířata. Matěj ten se nám asi ještě nezačte do žádné knihy, ale doufám, že tu bariéru jednou překoná a dostane se k tomu, aby si něco přečetl. Jsme vděční i za to, že tu knihu neodkládá stranou, ale rád se k ní vrací.

9) Vyprávíte si o tom, co jste zrovna přečetli, co čtete?

Povídáme si o tom. Třeba se jí zeptám, kam už pokročila, co se jí tam líbilo nebo co se tam dělo. A kontroluji i čtenářské deníky. S prvním obsahem jsem Štěpánce pomáhala, ale ten druhý už byla schopná napsat. I když chtěla opisovat určité pasáže z té knížky, tak jsem jí poradila jak to napsat správně. Že ten obsah musí napsat sama za sebe a že nejde opisovat jednotlivé pasáže. Ale určitě se zeptám aspoň na to, jak se jí to líbí. A Matěj? Jako také se ho zeptám, ale on si spíš prohlíží ty knížky s tatškou. Teď se mu i líbí, jak mu čte ta Štěpánka. A on měl to čtení rád už od mala, protože ho to uklidňovalo.

10) Kolik času věnujete denně komunikaci s Vašimi dětmi? O čem si vyprávíte?

Tak většinou když přijdou ze školy, tak potom ten čas tráví se mnou. Takže často probíráme co se děje, proč se to děje a proč se to nemá dít. A většinou jsme spolu od té půl čtvrté, ale samozřejmě jdou také ven, zvláště teď, když je venku hezky a ten čas na tu komunikaci ubývá. Většinou si však tu hodinu určitě vyprávíme intenzivně to, co se děje.

11) Myslíte si, že čtete dítěti/dětem hodně nebo málo?

Tak teď už jim nečtu. Teď to převzala ta Štěpánka. Ale dřív jsem jim četla a vyprávěla hodně. A teď spíš se snažím tomu nejmenšímu vyprávět a ten si také občas vezme sám tu obrázkovou knížku a listuje si v ní.

12) Chce vaše dítě předčítat či vyprávět? Pokud ne, jak ho motivujete? Chtějí. Myslím si, že kdybych si za nimi do toho pokoje sedla, tak Štěpánka bude nadšená. A už za nimi nechodíte? A tak občas jim něco vyprávím, ale není to často.

13) Necháváte výběr knih/y pouze na dítěti, nebo do výběru zasahujete? Nechávám to na nich. Protože si pamatuji, že jsem tenkrát chtěla přečíst Štěpánce nějakou knihu a jí absolutně nenadchla, protože to ještě pro ní nebylo. Myslím si, že to dítě vycítí, kdy je na jakou knihu připravené nebo vyspělé.

14) Vyprávíte dětem pohádky? Jak často? Vymýslíte si je či vyprávíte to, co znáte? Tomu malému vyprávím pohádky. Převyprávím nějaké známé nebo si i vymyslím. A spíš bych řekla, že si vymýslím. Protože když se dostanu k nějaké pasáži a najednou třeba nevím, jak to bylo, tak tam prostě povím to, co mě zrovna napadne. Takže vám to nedělá problém? Ne, vůbec. Nemám problém s tím vymyslet úplně scestnou pohádku.

15) Zpíváte dětem písničky? Při jaké příležitosti? Jo, pořád. Těm velkým už ne, ale tomu malinkému pořád. Já to mám ráda a jemu se to také líbí. Nechtějí? Spíš si zazpívají samy.

16) Slyšela jste někdy o projektu "Celé Česko čte dětem?" No něco málo asi jo, ale spíš jsem více informovaná o tom projektu „Čtení pomáhá“, protože dcera to vyplňuje. A víte o tom víc? Je to projekt, který pomáhá dětem, které jsou v nouzi a tím, že dítě přečte nějakou knihu a správně odpoví na otázky. A když správně odpoví na ty otázky, tak je nějaké hodnocení a pak jde určitá finanční částka na podporu daného projektu.

17) Jak často si děti samy prohlížejí knížky? Hodně často. Myslím, že určitě každý den, aspoň chvíli. Protože Matěj to má hodně rád a zvlášť když u něho někdo sedí a vysvětluje mu to.

18) Má vaše dítě nějakou oblíbenou knihu, ke které se často vrací? Já myslím, že žádnou nebo nevím. Ale myslím, že zatím není kniha, kterou by Štěpánka přečetla dvakrát. Ale když byly menší, tak měly svoje oblíbené knihy, ke kterým jsme se pravidelně vracely. Takže spíš pohádkové knihy? Ano, spíš ty pohádky.

19) Jaká tematika dítě v knihách nejvíce zajímá? Jaké knížky mají rády? Štěpánka má ráda nadpřirozené příběhy, právě jako ta Narnie, protože je taková něžná, pohádková. Jsou tam děti a jim se to líbí. Tak takové tituly má ráda. A Matěj? Tak tomu se tohle také líbí a pak ty stroje, no. To listuje s tím tatškou.

20) Jak často se Vaše děti dívají na televizi a jaké pořady sledují? Kdo zapíná televizi? Při jakých příležitostech? Díváte se s nimi? Hovoříte s nimi o tom, co sledují? Když je u nás zapnutá televize, tak jde to Děčko. Matěj ten vyhledává ještě různé přírodopisné pořady nebo cestopisné, zeměpisné. Má rád i válečné dokumenty, ale musí tam být válečná technika. Na to se také vydrží koukat. A není to ještě brzo? Tak

on o tom dokáže vyprávět. Samozřejmě vám neřekne fakta druhé světové války, ale ví, že nějaká byla. Neřekne vám, proč to vzniklo, co to bylo, ale řekne, že se tam dělo nějaké zlo. Ale já mám pocit, že ho zajímá ta technika a že táta to sleduje, tak to sleduje s ním. A televizi si umí zapnout samy. Když je hezky, tak jsou venku, ale občas si jí pustí a to by jí někdy vykoukaly. Snažím se jim jí korigovat a koukají se třeba do těch osmi, než jdou spát. A probíráme to, na co se mohou koukat a na co ne. Ono není špatný, že se koukají na televizi, ale je špatné to, co někdo natočil, protože by je to mohlo hodně ovlivnit a pak ten důsledek toho, když bychom je nechali na to intenzivně koukat. Takže sleduji to, na co se koukají, a když je to špatné nebo nevhodné, tak to vypínám a raději si s dětmi třeba povídám anebo jdou dříve spát a mohou si třeba déle číst nebo ještě chvilku hrát. Chci právě, aby chodily spát včas, protože ráno brzo vstávají.

21) Co se týká **čtení s dětmi**, rozcházejí se Vaše **představy s realitou**? Jak by podle Vás **mělo být**, jak by to pro Vás bylo ideální? Pokud byste **chtěli dětem číst**, ale **načtete**, z jakého **důvodu** tomu tak je?

Já si myslím, že je to v pořádku. Nemám pocit, že bychom dělali něco špatně. Tu cestu ke knihám jsme jim připravili a teď už je to na nich. Musí si najít tu cestu teď už samy.

22) Jaký má, dle Vás, význam **čtení dětem školního věku** (1. – 5. třídy)? Co jim to **přináší**? V **čem** je to **prospěšné**?

Dokážou rozvíjet svou představivost. To je snad to nejdůležitější, co může v knize být. Protože když je posadíme před film, tak ta jejich představivost je potlačena. To už vymyslel někdo za ně. A v tom slově je to krásný a já si mohu představit podle sebe do jaké míry je to krásný. U filmu to nelze. A co **čtenářský deník**? Tak ten je hodně důležitý. Protože se naučí popsat obsah i písemný projev toho. A je to důležitá věc. Libilo by se mi, kdyby si ve škole o těch knihách víc povídaly a rozebíraly to.

23) Domníváte se, že si ve škole **děti čtou**? Pokud ano, tak v jaké **míře**?

Určitě bych dala víc čtení pro ty starší žáky. Myslím, že do té páté třídy se s tím čtením seznamují a to si myslím, že je v pořádku. Ale možná v těch starších ročnících bych dala toho čtení víc. To dítě by třeba rádo četlo, ale u rodičů to nevidí. Je jasné, že škola nikdy nemůže suplovat rodinu a to, co my dáme dětem. Ale to čtení bych rozvíjela víc. A k té četbě se prostě postupně musí dostat.

24) **Čte dítěti někdo jiný než Vy**? Kdo? Jak **často**? **Při** jaké **příležitosti**, v jaké **souvislosti**?

Tak určitě i manžel, také chodil a vyprávěl. Teď tomu velí ta Štěpánka a je to většinou před tím spaním. Pak i babička nebo děda.

25) Když jsou **děti u prarodičů**, **čtou jim**, zpívají, vypravují si?

Jo, určitě. Prarodiče se jim hodně věnují, ale spíš si vyprávějí a to většinou s dědou, co se děje v přírodě. Babička jim spíše pohádky čte nebo vypráví zážitky z dřívějších dob, kdy jsme my byly jako děti nebo další věci.